

Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. ७०४-९

Title चिकित्सा कदिका

Author शैलानन्दः

Extent ५३ पत्र Age सं. १८-८०

Subject आयुर्वेदः

स्कृ-

वि. क. ॐ श्रीगणेशाय नमः श्रीकुलदेव्यै नमः सूर्याश्विध
१ त्वत्तरि सश्रुतादीन भक्षणानमस्कृत्य पितुश्च पादान्
कृताचिकित्सा कालिके तियो गेमाला सरोजै रिवत्ता
सटेन १ हारितसश्रुतैर्परासरभोजने डभ्यवग्नि
वेश चरकादिचिकित्सिनोक्तैः एभिर्गणैश्च गु
णावाद्भिरतिप्रसिद्धिं हृत्त्वं चरियरचैत्तारुचिरमंय
चैः २ स्वल्पश्रुतस्य भिक्काः किल सश्रुतादिशा
स्त्रोदधो मन्त्रिरवोधहं टप्रसूछा अस्माद्विधयापि तीर्त्
नयोगसमृच्चयेपिव धातुबुद्धिमबुद्धः संभियग्व
रोवा ३ यद्गुणयः शिखिसमीरवियद्विरे वंभूतौ गा
तौरयिचसत्तरजस्तमोभिः वक् दोषधातुमल ग व
मर्मसिरादिभिश्च व्याप्तिवपुस्तनुदतीमिदमाभिन्न
रोगान्नवातपित्तकफजास्त्रिविधाधिधाचकायेम
नस्यापि वसन्त्यपरेन राणां साध्याः क्वचित्क्वचि

दपिप्रभवंतिपाण्याः केचित्कचित्पुनरसाध्न
 माः दिष्टाः ५ एकैकदोषजनितानि को द्वार
 अदीप्ता नलस्य च सदात्मववञ्जंनोः विज्ञानि
 ६ स्य च रुजसदुपक्रमेण साध्या भवंति भिषजा
 मचिराद्वाश्रः ६ ये यावदेवं भिषजामगदेषा
 योगास्तात्त्वन् प्राप्तिमुपयां त्यगदेर्विनायं प्राडु
 भवंति च पुनः सह स्वादि दोषास्तादृग्विधास्युरि
 नियाप्यतमागदास्ते ७ ये कर्मजाः स ह भवंति श
 शरिराणां भिषेव त्रिदोषजनितानि कालजात्रा
 सेपिश्वाशक्त धनस्य च ते गताग्ने जग्रागदागदव
 तारगदैरगम्याः ८ कर्मप्रकोपेण कदाचिके ९
 दोषप्रकोपेण भवंति चान्ये नप्यापरे प्राणिषु
 कर्मदोषप्रकोपजाः कायमनोविकाराः जठरगु
 ६

दाः

वि. क. दृजोन्माता अपस्मृत्यस्तकृष्णप्रतिपङ्गुताः अ
 २ निविकलतावागेवैकस्यप्रमेहभागंदराः प्रदरदर
 पवंजव्याधिशिन्नक्षयक्षरादां धनोतिमिरवद
 नघ्नानम्रशोणिसिञ्चय पृथ्वीव्रणाः वल्मीककाष्ठ १
 रागकशंखकण्डूरीकृष्णार्जुनद्वरासिसर्पवपुः प्रकं
 पाः पद्मसिंहालगलगंडुनलग्रहाश्च दंडायना
 ताकसमीरया शोणिताद्याः ११ इत्यामयाः स्फु
 रपरेद्विराणपहारगुर्वगतामगमनदिप्रधादि
 भिर्ये दुः कर्मभिस्तनुभृतामिहकर्मजास्तैर्नो
 यन्त्रमेराभिषजासुययां निसिद्धिः दानैर्दयामि १२
 इषिचिजदेवतागो गुर्वर्चनप्रणतिभिश्च जपेस्त
 योभिः इत्युक्तपरायतिव्रयेरपिचीयमानः प्रा
 क्पापजायदिरुजः प्रशमं प्रयांति १३ स्वहेतु

दुष्टैरनिलादिदोषैरुपस्तुतेः स्वेषुयारिसखलदिः
 भवंतियेदृ प्राणाभूतां विकारास्ते दोषजाभेव
 नसिद्धिसाध्या १४ दानादिभिः कर्मभिरावाची
 मिः कर्मरूपेदोषपरित्येच सिद्धं नित्येयत्नव
 तां कप्यंचित्ते कर्मजादोषप्रभवाविकाराः १५
 दोषप्रदशवलकालविकारसत्त्वसात्म्योषवा
 नलवयः प्रकृतिपरीक्षाः नानाप्रकारपवनादि
 गदानुरागाः मुक्तंचिकित्सितमिदं ननु कर्मजा
 तां १६ वाताश्चः पूर्वमुदाहृता ये दोषाः शरी
 रेषु शरीरिणां हि वातस्त्वघस्त्राघपुषश्चमध्ये
 पित्तंकफश्चो धूमिति स्थितास्ते १७ रसश्चरक्तं
 पिशितंचवमेदस्वस्थीनिमज्जात्वयश्चक्रमते
 स्युर्धानवः सप्तमलास्तप्याचविरामस्त्रमरणा

वि.क. मुनिभिः प्रदिष्टा १८ दोषे^{यु} धानु^{यु} मले युसमे
 ३ युसन्तुसाभ्यंतवेदिहन्तरागमसमेध्वसाम्यं
 यस्मादतः समन्तथाप्रयत्नेतेषामेताद्विकित्सि
 तरहस्यमुदाहरति १९ नाभेरधः प्रस्तनयोदर
 शयां त्यधस्तम्भं^{द्व} गतानुस्तनयोदशतद्देव
 द्वेक्षेसिरेप्रवित्तनेप्रस्तनेवतिर्यग्युक्ताचक्रभिर्नि
 तिविंशतिरत्रकाये २० द्वादशानिर्दिग्दरागभि
 रंमुनिर्व्याप्तमिदं लक्षणीरमशेषं आभिरमीक
 फयित्तसमीराः रैर्वपुषिमसरंनिसिराभिः २१
 आसांवत्स्रमंलुखिराणि शक्तीनिसप्तस्थुस्तानि
 यैरसकृदन्तरसंवहद्भिः आप्यायतेवपु रिदं हि
 न्तरागमन्सीयामंनः प्रवद्भिरेव सिंधुशक्तेः स
 मुद्रः २२ आपादतः प्रभटनीगात्रमशेषमेवा

मामस्तकादपिजन्यामितुचः सृज्जेन एतत्त
 दंगश्चर्मयेन नद्रुसम्यगुन्तरागमितिसि
 राशानमसकेन २३ तैनागुगम्यवपुरेतदनेन
 दोषाः कुर्वन्ति कायकपिनाः पवनादयोम रो
 गानशेषवमुविह्यप्यवाद्भिगात्रेशाखासुवाक्काचि
 दप्यावयवांजरेवाः २४ भूतानिकर्माणि च दोष
 घातमलास्तप्यास्तप्तसिराशानानि घ्रातानिभ
 र्माणि च हृद्गुदं च नाभिस्तित्तित्रीराययेरेः कि
 मुक्तेः २५ गुरात्रयस्तत्त्वरजस्तमंत्तसीहृदिस्थि
 नान्यत्रमनो विकाराः नाभिप्रदेशाच्चसिराः
 प्रवृत्तागुदेप्रधातान्तमंमुत्रनद्रु २६ अतःप्रधा
 नानिभवंत्तमृनिहृन्नाभिपापनिन्दरागमभीया
 एतन्मयंक्तमिदंशरीरमितिप्रकाशीकृतम

वि. क. ल्यमात्रं २७ वातस्य पित्तस्य कफस्य चोपिविका
 ४ रिराः कादः प्राग्द्विकाये प्रकोपहेतुः कृपित
 म्प्राणिं विविकित्तं चेन्नि निरूपणीयं रूक्षे २८
 स्सिक्तैः कायायैः कदुभि रनशानैर्वेगिसघासैः
 श्रव्यायैश्च श्रव्यायैः प्रतरा दहस्यदिग्रह
 जागरेश्च श्यामानीवा रंकं गुप्रभृतिभिरश
 नेरुल्लसद्भिः पयोदैस्तेज्जीरोचि जंतोरिति भवति
 तत्रो मरुतस्य प्रकोप २८ कदुल्लो लविदा
 हिनी क्षालवराक्रो धोपचासातयस्त्रीसंय
 र्वा निलानसीदधिहुरा रुक्ता रनालादिभिः
 भुक्ते जीर्यन्ति भोजने च शरदि ग्रीष्मे सति प्राणि
 नां मध्यान्ने च तप्याद्ग्रासमयोपित्तप्रकोपो
 भवेत् ३० गुरुमधुरानि शीतदधि दुग्धनवा

नपयस्त्रिलविहतिरुभक्तलवणातिदिवाश
यनेः समविखमासनाह्यनपापसापिष्टक
नरपिचकफः प्रकुप्यतिमधोचदिनादिद्युच

३१ इतिप्रकोपकारणैः प्रकोपमेत्यसर्वगाः

समीरणादयस्तनोरुजः रुजंतिजंतिषु

३२ वाजपिचकफकोपप्रदारात्तत्रसंग्रहे
प्रोच्यतेतदिहसांप्रतंमयासूकूपरीक्षरामने

नकारयेत् ३३ दृशिाशिरसिचशंखश्चोत्रैने

त्रांतरेषुतुविहदिहनुतव्यां रुजंतिरुजंतिषु

धो रुगतिनिशिदिवाल्पास्यादकस्मात्प्रशा

ताभवतिहिभुजजंथास्तद्वसंकाचताच

३४ कदिनिदमलककउक्तोमिचम्लीनिष्ट

हेजगरवृषरावदाः आदिकक्षाक्षकेषु प्रस

वि. क. रत्निगुरुमूलं तागभिर्वस्तिस्तनेषु त्रिकगुदव
 ५ लिङ्गशोरां तत्काद्येषु ३५ चन्दनविरसत
 स्याद्गर्चसः कर्कशत्वमवन्निगच्छविकाशयसि
 त्रिनिद्रानिद्रानि त्वचिचयपरुषनास्यात्स्या
 च्चवैषम्यमग्नेरिति पवनविकाशितदारां प्रो
 क्तमेतत् ३६ भ्रममदमुरवशोयस्वेदसंज्ञा
 यमूर्ध्वमुरवनरवनयलत्त्वकमूर्ध्वविटपीन
 ताच प्रलयनमत्रिसारश्चाकस्मिन्मूर्ध्वरश्मेते
 प्रतिशिशिरनेष्टापित्तरोनस्यलिंग ३७
 अंगस्यगौरेवमवाटवमंतराग्नोरुह्यदनाच
 हृदयस्यमूर्ध्वप्रसेकः आलस्यमास्यमधुर
 त्प्रमकाडकंदूरायाडत्तानयनयो इतिरोमह
 र्बः ३८ प्रज्ञाधुतिर्वमशुपीनसकाशानींद्र

दो-

सदाद्यश्रुलुचुलायनमुल्लगाव स्याकोष्ठकठर
सनारदमूलनाल घ्राणोक्षराश्रवणामस्थुलिकां
तरेषु ३८ श्लोयोऽवेतवेतिलिंगमिविकारिसंस
गजिष्ठचगदेष्टुभवोद्धिदोषं जंनोरिदंयवनेपित्त
कफप्रकोपालिंगांविदोषंजरुजिप्रविज्ज्ययोज्यं
४० उद्देशमात्रमपिलक्षणांमेतदुक्तंव्याक्तिव्यन
क्तिपवनादिगदाक्षराणां नृणामदृष्टवरकादि
जडात्मनोपिप्रभावतः किमकायविकित्सकस्वा
४१ श्लोकप्रोक्तमेष्टुज्ज्वाणोरगदैर्गितैश्चक्याकि
यांकप्यमलक्षितलेक्ष्य मर्त्यादिष्वकुशलेषु
यलक्ष्णलिंगैरोगैर्भिषग्ज्ञानभयजसिद्धवर्मा
४२ दोषश्चाशुमलमूलामिदंरूपुक्तमुक्तमृषि
भिर्नृशरीरं तद्विकारमुपलस्यभिषगिभिर्भवे

भ्य

वि. क. जैरूपशमः ररागीयः ४३ नत्रतावनिलः पात्रीवृ
 ६ नाचश्चंसनेनकधिरश्चक्तिभिश्च सर्पिषाचंपा
 यसासितयाचस्वाभुजाभवातिभिन्नानवृत्तिः ४४
 लंघनेनवमनेनयचानात्राश्वेनशिरसश्च
 विरिक्तैः कटुकैर्दिकवलैरहिमामिन्दुद्विरत्रश
 ममेतिकफश्च ४५ इतीदमुक्तंयदुदिरिजंपुरा
 समुच्चयेस्त्रमयिस्तरोवधं कियद्भिरप्योव
 धसंग्रहेगरीर्निगद्यतेचान्यदलक्ष्मिर्कीर्त्तिनं
 ४६ राक्तान्त्रिकंटकगुहनिगुह्यश्वगधागध
 वहस्तकपिकष्पुपुनर्नवाभिः शिन्नावालादि
 पवलावलावरीभिरत्योवधीभिरनिलामयजि
 ज्ञाणायं ४७ काकोलीद्यमृद्भिर्मधुकमेदाद्य
 यद्रकंष्टंगीकीचकरोचनामृतलतादिमुद्गमा

यच्छुदे जीवंतीवसजीवकासस्वभास्यापुंडरी
 कात्विताकाकोट्यादिरुदीरितोयमृधिमिः
 पितायहस्तर्पराः ४८ कृष्णाग्रंथिकचव्यचित्र
 कविषाविश्वोषधाजानिभिः पाठारामठरेणु
 कामधुरसासिद्धार्थनितोयरोः ३३ काशक
 यवाज्जमोदत्रुदिभिगीगपविडंगाच्चिन्नैरेमिही
 त्रिकरः कफमयह्रः कृष्णादिरुक्तोगराः ५०
 स्थिराष्टयकाणिपुनर्नवाभिस्त्रिकंडकैरंडज
 टोच्चदाभिः विदारिकानागवलावर्धभिरयंगराः
 पिनसमीरणाघ्न ५१ कटुलांबुधरधान्यकभा
 भीष्टंगीर्षिकविश्ववचानिः सानयामरसुगं
 धन्तरांगाभिर्वर्गएवकफरानगदघ्नः ५२ ज्ञा
 यंतिवाकुटजर्वजहृद्यामृज्जाभिस्त्रिक्ताप

वि. क. टोलपिचुमंदडुरालभाभिः भूनिंवराजतंरुपः
 ७ मयय्यटारव्योः लभिरगारोयमितिपिनकफा
 मयघ्नः ५३ विभिन्नकायलहरिनकीभिः फ
 लत्रयंकायितमिदंभिवद्भिः सुकोवितामुख
 नयनाः अयानां प्रमोहिरागावरागलपंडितां
 च ५४ विष्णोपकुलपामरिचैरमीभिर्द्व्येवंत्रि
 भिस्तूयराभूतामेतत् भिवद्भिरादौमतिवो
 धनायससन्निपातस्यजडस्यजंतोः ५५ स
 पिप्पलीगुण्यिकचव्यचित्रकैः सनागैः पंचभि
 रैभिरोषधैः इतिरितंतनखलपंचकोलकप्रन
 वुवन्हेरिनिदीप्तिकारकं ५६ वटिवटोडुंबर
 वेतसानामश्वत्थवृक्षोरासमन्वितानां त्वं
 पंचकंपंमहीरुक्षारागिनिवराघ्नंश्चपथुघ्न

मेनन् ५७ एलागुग्गुलदारुकुदुरमुरास्थो २
 सोयकोनिननेश्रंडाचोरकचोचचंदननख
 श्रीवैद्यकध्यामके सृक्कुकुक्रमरुकरुह्य
 फलमीमांसीलवंगगिरुत्वकपत्रोरगकेसरे वि
 निविलेसमानिलघ्नोगराः ५८ काकोल्योद्वेजी
 वकःसर्वभःस्यान्मदायुगमसाद्रुद्विश्चवृ
 द्वा ३ न्युद्विष्टैरष्टैर्वर्गःप्रदिष्टःसद्भिःपित्तव्या
 धिजिह्वहराश्च ५९ त्वद्वपनकेलात्रिस्तुगंधमे
 तन्प्रदीपेर्निगन्वातककायहारि त्वष्टमाविद्धं
 चसनागपुष्पंशयंचतुर्जीतं वमेतदेवः ६०
 वरुणाकुरंदकाशिगृहृतिष्यदत्तवरिककृतक
 रंजविल्वचिरुद्रिःश्रीकाशरागीशिरिविभिःक्षिपद्
 लयागतिमंथापुनयासमोदयामभवानिगसाः

चि.क. सर्ककटमेवारीकया ६२ गुल्मेषु विद्रुधिषु च
 नवालासजेषु देहेषु गंजरस्थितिषु मूलरुगात्
 रेण प्रायः कफनिलैर्विकारनिपीडितानामुक्तो
 नृणां वरणाकादिरयं भिषाग्निः ६२ अपर्णि
 निज्ज्वलनमप्यच संतदूतिटिंदूकत्वेन मितित
 त्पृथुपंचमूलं श्लेष्मामयानिलहरंहितमेन
 देवमेदस्विनामूलसकोपहतात्मनांसि ६३
 व्याच्चीवृहस्पतिगुहागुहाश्च दंष्ट्रासंयुक्तमे
 भिरिति तत्कथितं कनियः चित्तानिलोत्तरा
 विकारहरंगाराभ्यां माभ्यां भवेदिनिगणोद्
 शमूलसंज्ञाः ६४ प्रायश्चित्तदोषशमनपर्व
 नामेयेषु श्लेष्माल्वरोष्णुचगदेषु भिषाग्निरुक्त
 कासेषु सन्निपात्तिनेषु शिरोरुजायां स्वासेषु

हिक्कि सुहितं दशमूलमेतत् ६५ अष्टादश
 भिरमीभिर्द्व्यगारगवीदपवानापिप्तकफान्
 योगारोगानामांविभज्याभिर्द्व्यजाप्रकल्प
 ने ६६ जैलंछनचूरिकात्वाप्रलेपसेवराविगा
 हपात्रानि आस्थापनादुवासननस्याजवच
 स्तिविधयश्च ६७ प्रावृट्पतान्ययवसंत
 स्तिप्रवृत्तमात्रादुभविनिपवनादिरुजंनंश्च स्त
 ६८ प्राजादिरोगविगमापशरीरशुद्धिस्त्यादंवा
 दगमशास्त्रमात्रावासेषु ६९ प्राज्ञाचन
 स्तेहविधिस्तनश्चस्वेदस्तनस्माधमनंविरेकः
 निरहरागवासानवलिक्मनस्यक्रमश्चेति
 ७० मिथ्याह्यगमा ७१ स्त्रास्तापहोलापिपुमदप
 ७२ योमिरादौशुभ्रादरुयकफलतयवारिनिर्म

चि.क. ८ ॥ यद्वा मशेषवपुषस्तदनंतरं हिले हो हिलः
 सुप्रभित्तल्लकाई लदि ७० चलादिनावाति
 लज्जो विकारे पित्रै महानिक्तकसपिथवा
 राप्य धन्यं नरे वं स रोगे स्नेहेन मिश्रणा विमिश्रितेषु
 ७१ स्नादिभिः पचयत्तु यक मिमेर्गस्य स्ये
 सो मृते श्रारणा शेषकने कयाये एलादिभिः
 समधुरै रिति दुग्धपिष्टे स्तेल विक्काम निलाप
 हरं नराणां ७२ स्नादिभिः समधुरैः समुगंधी
 मिश्रकल्काद्युत्तै रिति वला तुलया कवये द्रो
 सो भसः क्वाथित्या दशमूलजे चले लस्यंतं वन
 जिह्मपयस्कमेतत् ७३ शैलेयचंदनसुलद्रुवि
 डी गुडूची रास्ता वला धिपवलानलदेः सज्जिष्टैः
 साभिस्तदा रुतगरा गुरु जीवे नीयै स्तेलं वल्य १

भसिपवेत्ययसानिलद्धा ७४ शैलेयकामृ
 नीलजासरणीकवायेः शैलेयकादिभिरिति
 प्रथ्यामोक्तकल्केः युक्पंचमूलयवकोलक
 लत्प्रानोयेस्तेलानिवानिलहरारीपचेत्तदुग्धैः

७५ वासापटोलपिचुमंदादिनागिकाशा
 यानिका मृत्तलनाकुटजप्रस्तेः निक्तायवा
 सकाफलत्रयपपटेश्वपक्वाद्युत्तं जयतिपित्त
 रुजः समस्तः ७६ शुठिकराग्राधिकश्चव्या
 चित्रकैः ससैधवैर्वासिपचाग्रजैरुप एमिसडु
 र्गधैः फलभागिकैः स्मृतं प्रत्येकं पलमान्नकैः
 कफव्याधिहरन्ति हि नाम ७७ शुब्धादिभिस
 लवरात्रययवमूकैः सस्वर्जिकासव्याचिरविल्व
 जवल्ककल्कैः यद्भिः पलेः रिजिस्टनं चूतमग्नि

स्=

चि.क.

१

हेतुः स्याद्दीकिड्वयुतंष्टयुषद्वलारव्यं ७८
इतिस्नेहविधि स्नेहानंतरस्वेहविधिमाह
उत्तर्नवैरंजवान्तसीभिः कर्पासजैरस्थिभिरा
रवालेः स्विन्नेरसीभिस्विन्निषाद्विरेवस्वेदः स
मीरान्निहरोनरराग ७८ सकलींगचामगा
धामधुकलंवरानयुनंमदनांबुपिवेत् वम
नंकफरोगहरंहिन्दरागमघवापिचुधमद
कवायकृतं ८० वमनानंतरंविरेचनकर्म
प्रीरभ्यते उरध्वकनैलेमथावाडुद्युतंतिफला
कवायमप्यगुग्गुलुना सविरेचनंविरेची
तंहिन्दरागमिनिवातपित्तकफरोगवना
८१ विरेचनानंतरंनिरूहाणामाह गुडतिनि
डीकिड्वड्वसभवेदापचान्निभूत्रकुड्वद्विनम

गांहिविहि

मिशिराठ समठक सिंचुयुतं न निरूहं न मुनिभिः ८२
 विरुहकमीनं न रं चित्त्वकर्म प्रारंभ्यते माध्या ८३
 मधुका मया विल्ववचा मि सि पुष्कर मूल सटी शि
 विभिः मदना मेरदा रुच्ये विविचये यथासागुर
 दवस्ति छुत्ते लामिदं ८४ वृक्षिक मनिं न रं ममु
 सकर्म प्रारंभ्यते मृदजानि गुप्ता गुदा गुह्ये वा
 टीजठरां न रे युवचनं स्थिरुजः विनहति गुल्म म
 तिसार गदानुग्रह सति विवा समनु वासननः ८५
 मनु वासन न मनिं ८६ मनु वासन न मनिं ८७
 युवीज न उरसा जुकि वाजी द्युपि विव करणा मरि
 येष न ह्यमूर्ध्वरुजि योऽयममीभिः को रवीरावे
 कलं वेहानि च ८८ इति धनुक्ताय वत्ता दिरा मि
 राणां किय क्रिय मने न दपि प्रवदति अनि उचरा

वि.क.
११

द्विप्रविभक्तभेद्यजेरतश्चिकित्सकालिकोभिव
गमता ह आदेशेऽपि रज्ज्वरवतः कफजैविकारैश्च
यादामान्निसारिणिचशोरिनिमित्तरोगे च
घ्नीशिरोरुजिवलः ॥ ११ ॥ मूत्रमयेषु
कफजेषु अवैश्वचिकीर्ण ॥ १२ ॥ विरक्तोदका
मयानिवक्त्रविकारवत्सद्यः प्रसूतवनिता
सुवशोफवत्स सद्यः क्षतिषु नष्टेषु लेघनमुद्धि
शान्तिवैद्यायैषावलमजीराणिविकारिणोऽपि
॥ १३ ॥ विरामूत्रवत्तसरोनल्लापवैचेतद्रीत्की
नेचविरतेवपुषःपटुच उद्गारचक्राक्विरोदर
हृदिशुद्धोत्तवदोऽङ्गमेसनिभवत्यशानान्निभावे
॥ १४ ॥ इत्येतदागुरसलं वितालिगं मगिसम्याग्नि
वग्निरवधार्याविचार्यबुध्य भक्ष्यावदेशकल

कालविकारसान्ध्यमुद्दिनेनदलपच्यमयो
 वधंच द. पच्यपुरारासिनयाधिकरजतया
 लिम्यदोदनेः सद्यतमुद्गमस्तरं रवे गोधा
 समंडकयुतेयवसत्कुभिश्चसाजोनिसेंधव
 चेतैरप्यक्षत्रयुक्तं द. लावेरागतीतिरक्
 यिजलवोर्ककर्मगोधासंप्राक्रकारमारसेः स=
 सुखाडुदाडिमरसेः पिशितप्रदेहैः दुर्घैः
 सुतेयपिचशर्करयांसमनेः द. प्राक्कैः क
 लायलयुद्धलकतडलीयधिज्ञोपदोलदस
 वास्तुकासासमदैः नृजावन्धिजिरिवाकैरागै
 दामैः प्रकारैरोगिः कृतैरपि नृणां ननवतिसे
 गाः द. यद्यप्ययोगिकमिनिप्रविकल्पपा
 य्यंतस्यैतदेवभिर्मजामभिनेयैर्देव इत्याह

५५
 ७.५

५५

चिक.
१२

रस्यविरुजो यजने स्याद्विषमज्ञान्यथौद्य
हृत्पुष्पाचारमोक्षरोगाः ८४ ज्वराग्निसार
ग्राह्याग्निविकारिराग्नान्नोशसिन्धुपित्त
गंदरावता सशोणनेस्वेन्ययान्नत्रमेधरा
सविद्धीनांगलिंगिडमालिना विस्फोटिकक्षी ८५
पदवत्तरान्तिना विसर्पकुष्ठामपिना किला
सिनां प्रमेहिराग्न्यां डविकारिराग्न्यां सारस
सकासामचरं रूपिनिनां ८६ सल्लङ्घनीहि ४=
क्षिप्रमूलसिगेषु प्रोक्तं दुष्टवर्ति शुभ्रकलाधि
यु सराजयादिमृमिषु प्रकीर्तितं चिकित्सित
कायचिकित्सेनेमया ८७ शालाकाशला
मयभूजाचिपाकोमारत्तत्रं विसर्पत्रमुक्तं
सायननत्रं मनेतरं च वाजीकारनत्रमपि प्रादि

ॐ ईद सालस्यमस्वेदमरोचकार्तुमुत्तिष्ठ
 मानस्यनिद्रादि सांगव्यप्यसाममिनिज्य
 राज्ञामभोजनेरुहजलैश्चिकित्सेत् ईद ह्य
 ददाहृष्टिमुदरवरोचसमन्विताः स्यान्तरभिः
 षडंगगणष्टासंगसुगंधिभिस्तं तामंज्जपप
 टकपुष्पकचंदनाद्य ह्रीवैरवारिभिरेनुस्मृज
 लैश्चिकित्सेत् १०० चलोचिरोधेनक्षत्रापत्तर
 पश्यास्ततोदिनास्यापगमेषुभुजितः गन्ता
 सुदोषः पवन्यादिज्ञातृविधिं विदध्यादिनिप
 प्यमेवजं १ सज्जिषु सङ्गं प्राक्कारिकाकारिकं
 टकैः बध्निषुकां न्येः कृतं पिवे घरागूमयवाड
 सालस्यनिद्रादिशोकोऽयः प्रतपशालिनाडलं स
 चिकित्सेत् १०० चलोचिरोधेनक्षत्रापत्तर

वि. क.

१३

द्वयोदनेः सत्तद्वेमीदृशमसत्त्वयित्तं जंजयेत्ति १
तामसचिकित्साप्रकारैः ३ सलावसारंगमयू
रतिनिरिघ्नकात्पित्तमोससैः सदादिभैः सरु
वन्प्रकं पंचकनप्रकोटस्वप्रसाशायेन्नावो
भतामिति ज्वरं ४ तजंश्चाविश्वोद्युदुरालाभा
मृत्ताः किरातनुस्यश्विषयोदपटाः दृष्टादृष्टि
श्वोयधधन्व्यासकाः समीरसोदिज्वरनाशनाः शा-
सृत्ताः ५ विश्वागृताचासवाकटकारिका
पलंपलेः घोडशामिर्जलस्य काष्ठाकृत्तंतेश्वर
शाविशान्तिजंसपिप्पलीचूरामिदज्वरापहं
६ तित्ताभयाग्रंथिकराजवृद्धैः सवारिदैरुत्क
थितः कथायः पीतः सभूलाभमरुद्धलासज्व
रापहः पाल्वसदीयनेश्च ७ कृष्णमाग्निपथ्या

मलकैः कषायः कृतः समस्तज्वर हाग्निहेतुः
 ॥ ५ ॥ घ्राघ्रीगुडूचीवृष्यचकासश्चासुरघ्राससकी ५
 प्लीकः ८ डुरालाभावालकनिक्तरोहिणी
 यमोदविश्वोयधकल्किजलमपीतमुष्ण
 सकलज्वरापहं प्रवर्द्धं जावर ज्ञानवेदस ८
 सकुंडलापद्मकारु हीवरैलानिवृत्तं बुंकरु
 वारिभिः शृतं पि. बलाभिन्नवलासज्ज्व
 रं जयेन्सुतदनापसासरोचकान्वितं ९ नि
 वावदारुकटकात्रिफलाहरिद्राहृद्रापते
 लीदलाविः क्वापि लुप्यपुष्पकैकोरिकात्रि
 क्षीतज्वरनाशनः कृतं पिवे घरागूमायवाउ
 शुभ्रं लघुशुक्रोष्णः शृतं शालिमंडलं
 ॥ ६ ॥ हिमि धनाभयाग्नेः शुक्रं कफं मूत्रं मूत्राः

वि. क. क. मायास्त्रिफला मृदुपुष्पसौख्यापतजजयकवा
 १४ विद्यमपपापान्तरोभिः ३ सलावसारंगमः
 सधान्यः सायपतिर्भोससेः सदाडिनेः सरु
 युक्तं हन्ति कनः कथं इत्युपमाशायेन्वावा
 शक्तिरश्च १३ पय्यास्थिरानागरे देवदारु
 धात्रीवृक्षेरुत्किथितः कथायः सितोपला
 मादिकसंयुक्तः शुभाः तद्वन्त्यचिरं रापीनः
 १४ तिस्त्रभिरप्यपेक्षाचासवनिः सप्ताभिर्वादि
 शाभिरप्याविर्बुद्धापिष्येलीचद्रमानं इतिपिव
 तिपयोयस्यस्तिनश्चासकासज्वरज्वरगदा
 शोवान्न रक्तदायाः स्फुः १५ इत्योषधानुवर
 शोन हतेवलसेजीरो ज्वरेमरंति किंचिदुपपन्न रु
 तेच शोनादिभिर्ज्वरापयः स्मृतमुक्ताभाज्यं

१७

स्यात्सदृशं पृथुभवदप्यथदृशं वा १६ वि
 श्वाग्निचव्यमगधाजहाभिराभिः पलप्रोभिः
 तिभिः सयवाग्रजाभिः सर्पिः सृजं पयसि यदु
 लमेतदृशः स्त्री हो। दरन्तरिषु गडलिषु पयस्य सु
 त्तु पूती काग्निकपंचकोलरुचकेः साजाजिसु
 र्गमोद्भिदैः सभारः साविडैः सलिंगं हृत्सु स्रिं धूड
 वेः कालिकतैः सृजं नाश्वकसंभवेन च ससेतैः त
 न्महायदृशसर्पिः पञ्चमरोचकाग्नि सदृशं
 रूपं सहस्रतिशोभिताम्बुसंज्ञं मलकी घनप्र
 कलिंगवयं इति संज्ञकलिंगा विष्णोः शिरकलि
 गदिनादभूत् १७ २६ अथ चंदनेः सद्राक्षा
 मलकाग्निः स्रिं धूडः प्रस्थापयत्सपिषः
 कासश्चासहृत् २७ अथ चिवमी गडलज्वर

भ्यः

52

मंडैः मृ. द्वादशैर्मेधुरसडिमयूययुक्तैरामानिसा
 रशामनैरुपदिष्टुपपैयैः २३ विष्णामयाद्यन
 वयनिविद्याल्लराक्षकाप्योप्यविष्णो जलदा
 या ति विष्णो स्तनोराग आमानिसारशामनं क
 स्थितं कथायाः शुद्धी चनप्रतिविद्यामृतव
 द्विजोवा २४ तत्र कलिङ्गानि विद्यामृविषैः
 सवालकैरुत्काथितः कथायः मस्मैसमृ
 लायसङ्गोरिगता यथास्तोथकलिङ्गबोद्धः
 २५ सहस्रिस्तानि विष्णोस्तुत्कसङ्गिगस
 कलिङ्गवयं इति संकलिङ्गयववद्धमिदूराति
 सायुदशूलरु २६ मित्राभा विल्वयवगो
 दारकोरुवदगं श्रीरो ज्ञातुष्वज २७ धुनाव
 लिङ्गसंस्थासु हस्त्यावद्धमतिशूलमसृग्विमि

रुधि

२

Y.

चि. क. १६ ॥ १० ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

समादिकं ३१ इत्युक्तया कलनया वदादि
ना कल्कीकृतेनोदरोगरातिनिरः प्रकल्पि
तः स्यात्पुटपाकजोरसः सशर्कराः दोद
युक्तो निरासजीव ३२ इति अग्निसारचिकि
त्सासंहरां अथ मध्यदेशे ग्रहणीचिकि
त्सामाह विग्रहादिभिः सप्तजीपः च नमत्र
शस्त्रं मुस्तादिभिर्भवति संग्रहणं तत्र स्या
दीयनं नदत्तं च ग्रहणीविकारे कल्पाणां कार
दिभिरिति संग्रहणीचिकित्सा ३३ भूनिर्वको
टजकटुत्रिकमुस्तनीजाः तदेवाशकाः स
शारिवमूलापिचुहया ३४ चैकोटेजीपल
चतुष्टमिना ३५ पीते नटरागमिहहरेजुह
सीवीकारः ३६ संग्रहिकं विकृतं सर्व

वि. क. यंच द्वा रस्य कस्य च विकंच स चित्रं गंदर सा
 १७ जाजमोदमिश्रि किंगुविधाय चूरान्तिवदोज
 पूरकरसंलुप्तं मेनदेवं ३५. चक्रनाकोष्मस
 लिलेन नुषां वुना वापित्तं मृगं त्रयवकोर
 लरत्नेन चापि मंदाने ललुप्त उदीप्ति करं ग्रा
 हारायामप्रासिगुलिमबुचभेषमेनदेव
 ३६ सडीन्नि कंटमगं धागजपिष्यलीभिः
 पाठाग्निवित्त्वगिरिधाव्ययवात्रिकभिः
 संग्रथिकाभि रिति दधिपुतविपक्ष्वां २
 गेरिकारसं समग्रहराणि प्रमेतत् ३७ पाठा
 धान्ययवान्यजाजि हपुषा च व्याग्निसी
 धुद्भैः सप्रेयं स्फजमोदकीटरिपुत्रिकस्यः
 जलासंयुतैः सव्योवैः सफलत्रिकैश्चात्रुभि

ये

दिभिस्तं वपनैर्कैरीयधैरिन्ति कर्ष प्रमारो
प्रमिनेः धितैलंकुयदैसाष्टत्रियदन्मृष्टिभिः

३८ एते राम लकीरसस्य नलं यासां हित

लाङ्घ्यगडडाभ्यासम्रययस्वरोद्वरुजः कल्या

राकस्तान्नजयेत् ३९ द्रोरागभसासहसं

स्वमृष्टकृत्कारागामुग्धाप्यात्तत्र जनेषु

रराप्रमारो दत्वागडस्य च नलाविषं च

मूनिद्वयार्जिचग्रहिसलकानिविचृणितानि

४० दिन्तैर्गन्धर्वैर्कैरीवत्कालविक्राजमोडा

साठाग्निविष्यलिजटात्रिकटुनिलेहसीति

पलप्रमितमंत्रविधायचूर्णमिलावरागदत्त

४१ कुंजरैः स्यागडज्जगुलमोक्षिसादगडदत्त

गह्वरीविकारणं द्वाभिरुपपुनरुपिधमज्ज

चिकित्साशास्त्रं कफाद्वयकिल्लासभगंदराया
 १८ मेयामसुखाश्चैवैकनिरोगिरांच ४२ इति
 ग्रहणीचिकित्सासंभाषणः आयुग्रहणी
 चिकित्सानंतरं यथोद्देशमर्षीचिकित्सित
 माह अर्षीसिसंनियतनादृशितानि वी
 तादृका पृथग्निता निवकाफासितानि
 सर्वाङ्गानिसहजानिचतुःसहानिप्राणा
 दिकरामिखगुह्यगुदेष्टुचक्षुः ४३ अधि
 नसान्द्रिसदनानलमाख्यलमलीहोदरश्च
 पथुपांडुगदग्रहिरायाः सचासकासगत्
 दाहमुखप्रसेकाः सामान्यामेतन्नीलक्षरा
 मर्षीसांस्यात् ४४ नत्रार्शसांमुपदिशन्ति
 चतुप्रकारस्माद्युयमेतत्तफमदेरपरचशस्त्रैः

दि

दोरेरात्वा न्यदनलेन चतुर्थमिच्छामिन्या
 गमेककृत्तितां किल सुप्रजायाः ४५ स्यादो
 यद्येयन्विशजयुर्विरो हनेषु दारिण्यचदा
 नजपिन्नसमुद्भवेषु स्तलेषु वातकफजेषु
 नलेन शस्त्रैः सत्त्वाधिकस्य बलिन प्रसन्न
 श्रिकिन्सा ठं दं सङ्गेव जैर विरजो मम द्याम
 यस्त्रैः श्याम्यन्ति जन्तु यच सक्तु गुडाभयो धैः
 काका यतोक्त बलकैरप्यस्त्रैः शराणां धैः प्राक्
 प्रासादैरिति मज्जं हि भिद्यन्वराणां ४६ न
 केरात्वा मम यजादिनि रन्वि स्यान्मुष्टिप्रतैः
 कफकृत्तानां गुदामयास्युः भक्षकाः स्युनि
 लैरसिलैः प्रयुक्तैः स्युभोजनादिमानसंति
 न संकृते स्याप्यैः स्युः प्रप्यादल स्युगुरुणां

विक. पलपंचकं स्यादकं न च मरिचाः पिंजीर
 १८ काच्च कृष्णानडः क्रांताचविकाः नष्टं
 कृष्णादिपंचकामिदं पलनः प्रवृद्धं एतै
 ररुच्यकरपलायकसंयुतेभ्यः प्रकाराः च
 पलानादिग्राः प्रकल्पः नृणां श्वादिभ्यः क
 कुडवार्द्धमनः समस्तान् मोक्षो गड्डो द्विगु
 णितो वटकीकृतश्च ५० कांकायनेन मु
 निना वटकः किलेय मुक्तः प्रजाहितन मे
 न गड्डामयः द्वा राग्निशास्त्रपत्तनैरपि
 मेन सिद्धाः सिद्धत्यनेन वटकेः न गड्डामया
 स्ते ५१ भागाः शोडशवृद्धा रुसाहितात्का
 दाहतात्कर्कशादयो चित्रकमूलवश्च त्रि
 ताः स्युस्तालमुकीलीयतात् नालीसत्रि

रुः

योः

फलाविडुंगमगधाविश्वोपकुलीजटान
 हान्नेश्चचतःपल्लोद्विपल्लिकैरेलावरागोय
 रौः ५२ इत्येभिःसकलैर्गुडद्विगुणितैर्कुर्मा
 न्भूयिष्यकमोदकान् येर्कुतैर्नृणांभवंनिगु
 जा- दकान्दक्षीहृषांङ्गमयाः नोर्गुलमग्रेहराणी
 गदोदररुजःकोष्ठेनमूलसन्निचश्चाससप्ती
 पदशेक्तचिद्विधियद्विगुणितैर्बुदादीनिच
 ५३ नालोसज्वलनोयशाःसचवीकमल
 ल्यादिभ्यामभवेत्तुहृषांङ्गमयासमन्वि-
 त्त्रिफलीकाशुंठिचतैर्जात्रकं स्यान्मुष्टिप्र
 मिन्नंगुडद्विगुणितैर्रिक्ततामोदकाःकास शैभिः
 श्चासगदाग्निनः० रुजक्षीहृषमहापहाः
 १५४ इत्यर्शासांचिकित्सा श्लेययप्यो

वि. क. देशं तं गंदरं चिकित्सा माह वानोऽपि ज्ञेन
 २. कथेन सर्वदेने दुःक्रमा जुदे संनि कृष्टाः
 भगंदरारव्याः पिटकाः प्रपका च दुष्टाः ॥
 कस्तुतमाः प्रादिष्टाः ५५ तस्याः प्रकाराः श
 तपेन नक्षत्रे शुशीव कलिका विनाः क्रमेण स
 रू कि को न मार्ग गता भिद्यग्निस्तप्या न्वि कित्सा
 नयप्ये निपाक ५६ इहिना जलोका भिरस्य
 ग्वि सुद्धिः प्राक्पाकतस्योदत्रियो जलतयाः
 यक्ता च सस्य कृजरा च चिकित्से चिकित्से
 कस्ताम नि कृष्टा ५७ शक्राशयं य
 दिगजाननगाने गुदं चास्यात्सी चानिमप्यभ
 वेष्ट्रचुरब्रवावि शस्त्रैर्विदार्य विधिवद्गुणाव
 द्भिषक्तानां क्षारेण वा ज्वलनतमशिला कया

वा ५८ शक्तिभागदरचिकित्सा अथययो
 देशाश्रययुचिकित्साग्राह गुड्डाईकंवाप्य
 सदासुविश्वंसनागरंवाप्यकिरातनित्तं
 योगत्रयंशोफहरंमदियुमित्योषधश्चेष्टु
 मित्योषधंश्चेष्टुतमंतरासां कृष्माग्निवि
 श्वघ्नजीरककंदकादीफळनिद्राकारिक
 रागामगधाजटानां चूरांकिबोष्मसलिलैर
 वलोद्वर्षात्तनानैः परश्चययुरोगहरंनरा
 सां ६० कृष्यनयलशोमंजायुविशंगु
 डनुलयाचसहामभवाशनेन गुवदिनिपचे
 द्विपंचमूल्यासृजगववनायनैः ६१ सशित
 लेच ६१ त्रिफलान्तरटिदलत्वचोचचूरां
 स्प्रभिनिधाययवाग्रजंचकिंचित् गडुमधु

वि. क. कडवद्वयेनसांर्द्धपयु हरप्ररको दितोवले
 २१ ह. ६२ इति प्रे. दंतचिकित्सा। अथयथोद्दे।
 प्रांतुदरचिकित्सा माह रोहितवृक्षत्रिफला।
 इवन्तिर्दन्तीकथायः सकटविक्रम सपाव
 मूक सकलोदरघ्नः सुकषिध्यलीवासकलो
 दरद्वी ६३ दौतारौलवशागानिपंचह पुष्यो
 चव्याजगंधासदीव्योव्यालाजयुपकु क्रि
 काकामिलितः ककु सुकु सुन्दः उग्राग्रंथि
 ककारवीमिशियुतपाज्यंफलानां त्रय
 मूलंतुव्कारजंगवान्यापिभवेदैतानित्तल्या
 न्यथा ६४ त्रिदिशालेदिग्गोवदंतीनित्रि
 संगुशास्याद्यवतिक्तकाभवेत् चतुर्गुशा
 चूर्णामुदाहृतंजनेरिदं हिनाशयशामोवधं

(c) Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

वि. क. कृत्तलया समेतं विपिंशोऽरोऽस्याद्यादराट।
 २२ कंठ पंचदंयं द्विंशति चतुष्टयेन द्रोणावशे
 वेशाच्छताठकं ७० स्यात्पंचकोत्पलपं
 चकेनरोहीतकत्वकसमभगिकेन सिद्धं
 नरोहितकः सपिंज्रः सपिंज्रो होदरः पंचदंयः ३
 पदं ७१ विपिंशोऽरोहीतकस्य सिद्धं सपंचको
 लंचसधावस्तकं सर्वोदरः चतुर्मेतदुक्तं
 दुनामगुल्फगुह्यामिदं ७२ इत्युदरवि
 किंसा अथयप्योद्देशागुल्फविकिंसा माह
 हिं ग्वग्निचव्यलवरात्रयवेतसास्त्रं दारद्वयं
 विकटुराडिमनितीडिकं संग्रथिकाग्निः स
 ठीहपुषाजगंधापाठाभयाससितजीरकयो
 वराकं ७३ सौग्रं सधान्यकामिति प्रविधाय

चूर्णभूयः धुतं हि फलप्रकरकलद्रवेणानुसोद
 नादिपरिपीतमिदं निहंति मूला निगडत्मागु
 रजग्रहणीगदा ७४ हिग्गादिभिर्विरहि
 तैर्वचयाविपक्षमेतद्भुतं दधिचतुर्गुणमै
 भिरिव स्वादीजप्रकारसेनचतुर्गुणोनगु
 ल्मापहगुदगदग्रहणीगदसु ७५ प्रयामा
 त्रिद्विहानैपलन्यत्रपंचहरीतकीनाचशान्ता
 र्द्रन्यज नोयार्मसार्द्रनविणाचितेनप्रसं
 पचेत्तु व्यद्यतस्यवेद्य कपित्वाकाप्रज्ञाप्रती ७६
 प्रमासांसनीतिनीविजपल ७७ येन चतुःपलं
 सत्कृपयसश्चदत्वागुल्मापह ७८ भुतं विरका
 त् ७९ त्रिद्विहानैरुत्तुपयसात्पलं चतुः
 पिलकस्यापिपलं ननीये चतुःपलं चामलली

ल

की=

वि. क. रसस्य शारगार्द्रमन्यहेचरास्पचैव ७८
२३ प्रस्थार्द्रमेभिर्हविसेद्भवेयकं गुल्लैर्हो विंडु
घृतं प्रसिद्धं निहंनिगुल्लमंजठर्यकोत्पप्तीह
नमध्याशुधिरकयोगात् शगिकेन सिचि
किन्ना अप्यययोद्दिष्टविद्वाधं चाककमा
ह कासीससैंधवशिलाजल्लहिंगुचूर्णमि
श्रित्कनोवरुराकल्कलजः कपायः अभ्यंतरो
श्चित्तमपक्वमन्निन्ननरां न्दरां मयं जयति वि
द्विधिमृगशोकं ८० पक्वेषु विद्विधेषु पूयम
नीश्ववत्सु नाडिषु च व्रणिषु चापि भागद्वे
७ स्याद्गुण्डमालिषु फलत्रिकगुण्डलसु पप्यं
फलत्रिकघृतं लोनि भवन्ति परस्य स्यात् सक
त्रिकगुण्डलयोगः ८२ इति विद्विधिविचित्रा

पंचपं. २२

फ लघुभोजनं च ८१ त्रिणिपलानि

अथ यथोद्देशं गंडमालाचिकित्सा माह ॥ स
 कांचना रात्रि फलाजले स्तनाप्राशस्यते माग
 धिका विचूर्णिता संगंडमालागल गंडरोगि
 शां फलत्रिका ज्यं यवमुद्ग भोजनं ८३ न
 वास्सेन कटुकेन चतुर्गुणान कल्की कुत्तैर्म
 गधजादिगणैश्च धैर्यं नैलं स्तनैर्ह्येति दे
 हिषु मंडमालामत्सुल्वणामापि गले गलग
 रोगं ८४ इति गंडरोगाचिकित्सा अथ य
 थोद्देशं विस्फोटचिकित्सा माह ॥ यस्मिं स्तन
 नासूकयुक्ता दृक् च न्वया समुत्पद्यते चतुःपल्लो
 लफलविकारां क्वाप्योन्मृशां तं विदेकं
 गन्नेषु पाकं विस्फोटकेषु भिहिने स्तनोभि
 षग्भिः ८५ इति विस्फोटचिकित्सा अथ य

चि. क. प्योद्देशं श्रीपदचिकित्सा माह विप्रोयध
 २४ वाक्काथितं गड्डं चं सृजनासराक्षकं दृष्ट्वा नं पि
 चोद्धा समादिकं श्रीपदरोगविकोत्पत्त्यु
 प्यकास्त्रस्य हिताः प्रलेपे दद्यादगिकेन सि
 त्सा अथ यप्योद्देशं वाक्काथितं सृजनासराक्षकं दृष्ट्वा
 ह युक्चं च मूलपदस्थालघुपंचमूल्याः काये
 न वाग्मजलजाक्वथनेन वापि वाघालकस्य
 सलिलेन युतं सृजेन पीत्वा हिता गतं समीर
 शाश्वताणि तच्च ८७ इति वाक्काथितं चिकित्सा
 अथ विसर्पचिकित्सा माह वासाफलत्रा
 यपटोलगुग्गुवरिष्ठैरंभः सृजं सरवदिरैः स्रव
 कृदिसर्प लोपः शिरीष रजनी दूय कुष्ठ यक्ष्मी
 मांसी जनेः सर्पटिवालकचंदनेश्च ८८ इति

विसर्पचिकित्सा अथ कुष्ठचिकित्सा
 ह त्रिफलापटोलपित्तुमंदवचारुरायष्टि
 कासकटुकारजनी नवभिः स्तनं प्रपिबतः
 सलिलं न भवंति पित्तकफकुष्ठरुजः ८८
 मिव त्वक् त्रिफलापटोलकटुकास्पर्शदा
 वीर्यदाशायं तीक्ष्णं नैष्ठिकैरष्टा
 रामेभिः पचेत् । न निवर्ष्यटवैः किरानमम
 धात्रायां निकाचंदेहमेव ह भवेत् । विद्यानिक्त
 कमिदं सर्पिर्विसर्पपप ८९
 वत्सककरोत्राय द्यनतामिवानिक्ताभीरु
 फलत्रयं अतिविद्यामूर्च्छाविशालावृषेः
 पाठापर्यटसारिवाक्षयानेशायुग्घष्टिपद्मकीः का
 साशीरैः सपटोलचंदनकवासम्पाकसप्रष्टैः

वि.क. ८२ इत्येभिर्गदिनेर्ललष्टगुणितं प्रस्थं पं१
 २५ चेत्सर्पिषा गव्यस्यामलकीरसंघिगुणितं
 नाम्नामहोर्जिनेक हत्येनङ्गलगांडमंडलरु
 जकंडूः सपांडुमयानशोफप्लीपदवानरक्त
 विहृतिकुशुनिचाक्षुदस ८२ इत्येभिर्गदिनेर्ललष्टगुणितं प्रस्थं पं१
 चुमंदकरंजवासाधिन्नोद्भवाभिरिति सात्रि
 फलाभिराभिः पक्वं एतत्प्रति कुष्टमिदं
 नराणां सक्षुदशाल्मपि कुष्ठं वज्रकारव्य
 ८३ प्राक्काव्यमेज्वदिरसारत्तलाश्रन
 स्वस्वायामराश्विहृतैश्च विनिश्चलभिः क्वा
 पेचतत्राविषचेत्तच्छृतपात्रमेभिः कालीकृतै
 रिन्निपिचुदितपप्रमारो ८४ त्रायंतिकाकु
 टजबीजकरंजभूर्जभूनिं वनिं वषटपपट

काररुचैः तिक्तापटोलसृजवल्पभयाक्षधा
 त्रीगायत्रिषव्यमकनिशाद्यचंदनैश्च ८५
 बुद्धिद्वदरुण्यचक्षुःदुरालभाभिः समष्टदा
 सनधुकहुमाशिंशीपाभिः मूर्ध्वविरीमगो
 धजागृगभोजनीभिः पाठावजोराप्रतिवि
 द्यासितसारिवाभिः ८६ एज्जगहारवादि
 रसर्पिरिनिप्रसिद्धं त्वग्दोषिरागामरिविलकु
 ष्टविकारहारि मित्रायहारिचकिलासरु
 गान्दुरारां मेदाधिनामिहमेवविभेदुरत्नं
 ८७ प्रमेहिरां मेहहृज्जडानामोजस्कर
 मैद्यममेधसाच मागल्यमायुः प्रदमन्य
 दस्मान्नविघ्नोपिक्कफामयघ्नं ८८ सति
 त्तकविभिन्नकामलकसप्तलान्खिनीप

श

नि.क. लासत्तरुशिशायाप्रभृतिभिः एष्यकप्रास्थि
 २६ केः त्रिदृक्स्थविरदाएकज्वलनमप्यमप्या
 युनैरमीभिरुदकार्मरादिनयपाचितैरेक
 प्राः ८८ पुनस्तप्तोत्तीर्णोस्ततचरणाश
 षोषधिजलेपलपशद्वोर्यन्तः तसिद्धवति
 विनिर्वाप्यवहुश्चान्तिस्तद्वातहानकरणा
 स्वदिरागारनिफरैरयः पिडंचास्मिन्पयासि
 विलीनेघनतमे २० अथस्तलागोमअथ
 स्तलागोमपयाचकेन संसा ह्यतेसिद्धतिचा
 त्रदेयं अयंसमंगामाधिकादिवर्गश्चूरौचि
 तंनौमत्येदिभागं २२ इत्यामैरप्रतिवारवी
 र्यासैषोषघायस्कृतिस्तमात्रा प्रयुक्तयां
 प्रत्यहमायुयश्रवुङ्गीद्रियश्चापिभवेदिल

द्विः २०२ नचामयाः स्त्रैल्यमपिप्रमेहः १
 दायश्रकृष्णानिन्तृणांनसंति नयंङ्गुना २
 म्लीपदसुकूनचस्याहूवेनिचस्तंभरुजः कदा
 चिन्न ३ खदिरसारकषायविपाचिन्नं कृ
 तफलत्रिककल्कमिदं चृतं हरति कृष्ण
 मप्यत्रिफलामृताखदिरसिचिपटोलवचयेः
 स्तं ४ मरीचचंदनदारुनिशांछयेर्नल
 दमेघाशिलालं ५ इदं सैः त्रिकृतयाम्ना
 हनार्कषयोवियैः सुरभिग ह्यनोसेकृति
 चेद्भिषक् ५ कटुकमेलनिर्देवगिच्छमा
 कांकिटिभचर्मदलालसकषय प्रतिवाशि
 लसिद्धमविचर्दिषाप्रत्युरकंडुकिश्रयावि
 सर्पजिन ६ शतिकृष्णचिकित्ससंभोत्तं

त

वि. क. अथ चित्रविकित्सा माह विभिन्न चित्रकू
 २७ मलपूजदानां द्वावेनेपीतंगुडमया
 आवलउजंवीजमपाकरोति ३ चिलंस्व
 एवयिपुराडरीकं ७ शंखि तचरणानं
 व्याश्रवायस्याश्रुतलाहृष्यं ११ चिलंस्व
 टकाई तन्माह १२ त्रिफलाभवेत् ८ अश्रु
 साधितयेकाच्यः शोषः बोडश भागकः
 सार्पिः अस्थं पचेत्तेन कर्षणं तत्र योजनेः
 ८ परंश्चित्राय हचेतननीलं नाम चतुस्र
 नं कुशानि हानि सर्वाणि कपालव्याधिना
 शनं ९ काकाद्वामदयानिकाससुसाश
 म्याकसंपोजिनाश्चेतास्तत्रिफलाढकत्रय
 पुनाकल्यास्तुलाभागिकाः दंतीचित्रक

काकमाचिवरुणाक्षुद्राहरिद्राक्षयेरित्ये
 मिश्रसकौटजोःसरवविदिरेःसाक्केरु
 लाकल्पिनाः ११ नोयद्वेसाचिन्नष्टयेन
 विपचेत्यादावशेषे घृतात्रपात्रंचात्रस
 गोशहृडसदधिदीरंसमूत्रं घृण्यक भू ८=
 नियन्त्रिकइत्यलेःपलमिनेःत्रयोनाकारं
 जेगुदीनिवाबलःजशिगुवीजसहितेभी ६०
 लीसमापोजितैः २ एतन्महानिन्नि
 निप्रसिद्धंश्चित्राणःकुष्ठंरुग्णंरुग्णंरुग्णं
 विसर्पत्राणाविद्रुधिघ्नमुन्माविर्गच्छुर्मापे ५
 स्मृतेघ्नं १६ अशिसिशायमुहतिवाशि
 रोर्वीकारवल्मीकुलंरुग्णंरुग्णंरुग्णं
 ग्रंथ्यर्बुदश्चपथुमाक्षिर्विक्तमेहान्मोह

चि. क. हरेद्वहुविधं विषमज्जंतं १५ अरुक्षरं
 १८ चित्रकसोमराजीहृहापयोवाम्यगपादि
 काच एभिः स्तमसैः सहपाचपाचितं स्व
 रांशोकिरसौर्ययावत् १६ तचरणा जंते
 नकसोमिषय्यंतमते लाघास्माः सिद्धिवा
 राज्ञी काकानिभधोडुंवरिका समेताकु
 षुंसिन्नं नश्येति नस्यमासान् इति श्वेत १७
 कुश्याचिकित्सा मुस्तेंद्रुदरुद्रिफलाक
 वायः प्रमेहहृन्मोहवज्जानराणां घात्री
 फलकाप्ययुतः कषायकल्कोप्यवामादि
 कसंप्रयुक्तः १८ दंतीदारुनिशाशलादु
 दहनैर्भक्षान्नकार्कभयास्तुगवर्धामुकसं
 युग्मवरुसौर्युक् पंचमूलीयुनैः इत्यभिद

शपालिकैः स्तनमयां द्रोणां एथ कु श्रास्थि
 कैरेभि श्वापिकुल त्पकोल कयनेः पादाव
 शेयीकृते १८ तस्मिन्नीपविडंगरोहिषक
 शाकं पिलुविश्वो यच्चैर्भर्गिचिव्यगजाङ्ग
 पिष्पलियुनैः प्रस्पं पचेन्सर्षपः एत
 नैरुहं दत्तदाय हरं हि धनः प्रहं गल्मजित्
 पांडुत्वप्रतिज्ञात हृदय रुजः प्रद्यंसिधा
 त्वं नरं २० शनिप्रनेर्जचिकित्सा संग्राथि
 काग्निचविकासु रूपा रुद्रादिमाहोर्कं धा
 न्मभिरिहं सविडंग भागेः द्वांगिकिट्रिक
 फलत्रिकचंदनेश्च मंडूरकं विगुणामष्टगु
 शांच मूत्रं २१ पंक्तावलेहवदनेन कृतः
 प्रयुक्ताः मंडूरकमव्यवदुकास्त्वनुपीतनेत्राः

चि.क.

१८

पांडुमयं श्वयं युक्तमायि प्रमेहं वाधि
र्यमूरुजडतांच जयंति जंतोः २२ कृत्वा
ग्नितवर्णमलमाय संतमूत्रेभिर्विचेदहुः
शोगावांच तत्रैव सिंघृत्य समं विपाचानि
रुध्धूमं च विभीतकान् २३ मूत्रेणा
पीतं मधुना पचोपि विभीतकारव्यं लव
शां प्रयुक्तं पांडुमपिभ्यो हितमेतदस्मा
त्पांडुमचक्षुमहि किंचिदित्यत्र किरात २४
तित्तं सरदारुदावीमुस्तागुडूचीनुपटोल
मेव डुरालभापर्पट्वकंसनिंबुकटत्रिकंब
द्विफलत्रिकंब २५ विडंगसारश्चसामांसा
कातिसर्वैः समं चूरीमयोरजश्च सार्धमधु
भ्यां गुटिकादमात्रा पांडुमयं सर्वं भवंति

ति २६ सञ्चरान्निसफलत्रिकचित्रका
 तिासांभोधराणि सविडंगफलानिचस्युः
 कर्षाणि लोह रजसश्च न वे निचूरामितत्र
 वायसमिदं मधुना वलिघ्नान् २७ नस्युं प्र
 मेहपिडुकाचनपांडुरोगः स्यो ल्यं नतोः स्य
 विस्तानं च शीघ्रमेति नोष्णश्चुराधजठर
 तहजठरस्य नैव मग्ने रपांडुवमग्नेन क्वाय
 सेन २८ इति पांडु र्गिकित्सा द्विपञ्चमूली
 तुलयासमेतं शस्यं प्रकल्पं पिजयाष्टका
 याः हरीतकीनां च शतं जलस्य द्वाप्राद्वये
 नैप्रपचेद्विधितः २९ काथेन येनैव हरीत ते
 कीस्तोत्वित्रासमेतं तुलयापुडस्य पक्वा
 क्लेहेशिशिरेचनस्मिन् द्वादो द्राक्षेष्टपल

त्रयं च

वि. क. प्रमाणां ३. पलत्रिकदोषि चूर्णापलं चतुर्जं
३. निकमेयज्ञता इत्यधिनो भार्गवभयाव
लेहः प्रयुक्तमात्रो यामिहाचिरे ^{१९} हात्स्व
संजयेत्यं च विधं च कासं ^{२०} समं हिडका
रूप दशमं ग्रं हिक्का कफ इदि ^{२१} नार
यरी चकं मेहम वस्मृतिं च ३२ व्याचूरीश
नं स्यादभया शनं च दूरी जलस्य प्रपद्य
त्वकायं तुला प्रभारो न गुडन पत्काप
काभयाभिः सहना भिरत्र ३३ शीते हि
येन्य दमधुनः पलानि पलानि च त्रीणि क
दुत्रिके स्य त्वकापत्र केलाकारिके सराणां
चूर्णात्त्रपलं चेच्च दिदेह दृष्टः ३४ तुदा
वलेहः कफजान् विकारान् सन्धास शोथे

नापि पंचकासान् हिक्काशुरो रोगमयस्मृ
 तिहन्त्यादिहृद्भिंचकनोतिवद्वेः ३५ चत्वा
 र्यत्र शतानि चित्रकटजायकुपंचमूली
 गुणाधारीणां मुदकान्मरोगास्त्रिभिरेषां
 दोशान् नत्काप्ययेत् पादस्येकाप्यितंगु
 डस्य च शनं प्रथ्याढकेनात्विज्यपक्तव्यं
 स्तनशीनलेचमधुनः प्रस्थाईमत्रादि
 पेत् ३६ व्योवसेमरूपलान्यचेवन्निफ
 लाषटप्रस्थकंप्रदीपेत् ३७ मवदपरं रं
 रसायेशामिदं संक्षेप्यते सर्वक्षिंचवमिंचक
 क्लासचमधुस्तनेनस्यप्रति मूर्ध्वामेः
 क्षीरोरसिहिक्किभिः कफशिरां रं गिभिः
 प्रनष्टाग्निभिः ३९ काप्यस्यकसमुप

चि. क. कस्यस्सत्यचापि व्याच्ची जटाम्बलताम्
 ३१ दिनयोऽवस्य नन्मूलतया लचयाम्यम
 त्रकल्कः सर्पिः पलानि दशमैतैश्च नट
 चसिद्धिं ३८ व्याच्ची चृतं मर्कटिकानि ह्य
 हं तू प्रयुक्तमोमसं मर्कटकाकासं २३ संच
 व्याच्ची हविहसिद्धं २. स्वदेवपक्वां स्वासं त्र
 वस्य च चृतं रवले रलात्पत्तं ३८ इति कासं
 स्वासचिकित्सा ह्वर्षविदो रित्तिशान्तावरी
 रां रसे रूशी सेन्यलशर्कराभिः मृद्वीक
 यारक्तकसेरु कैर्वा विपक्वमाज्यं ययसाम्ब
 पिने १४. नीलोत्पलां बुरुहकेसरमृत्पि
 यंगुरो धांजनानि मधुना सितया युक्तानि
 पीजानि वसककषायपरिप्लुक्तानि निघ्नं

निवृद्धमपिशोणितपित्तरोगं ४१ कल्के
 मयलीमधुवक्तस्यसर्पिविदारिकंडुद्रवडुग्ध
 सिद्धं कृष्णमांडकापलशानंकुंडवश्चन ४२
 मिर्मिष्टं चूनादपिपचेत्समयंडमेतन् ४३
 विष्णावृजीरककरापापलवङ्गयुक्तं त्व
 द्वागपुष्पत्रुटिपत्रपलं प्रयेन एतत्पुंरा
 रामधुनः कुंडवद्दयेन संयोजितं जयानि ४४
 जंठुरक्तपित्तं ४५ ऊर्ध्वप्रवृत्तमस्त्रिफु
 ल्यगुदप्रवृत्तमस्त्रिफुल्यं भवेत्परंत ४६
 हृद्यं ४७ मूत्रस्य कृष्णमरुतिचवमिचक
 स्मांश्चूर्णमपस्तुतिमुरः दत्तमूर्ध्नि वातं ४८
 उन्मादमप्यपहरेदतिवृत्तमशौरेत्तात्मा
 कंचशमयेद्विदधानि बुद्धिं ४९ पलावरा

चि.क. गमपिपत्रकमेतदङ्गकं शिकं मगधजा
 ३२ द्रुपलं प्रकल्पं मृदो केयाचसिक्त्रयामधु
 केन युक्तं रवड्गुरेकेन च पलप्रमितिजैश्च नृभिः
 ४६ पलादिकामधुयुक्तकटिकातिहया
 वृषात्तवंप्रशामयेत्सरिक्तं च मूच्छं
 युष्मद्भिर्नृभिर्मित्तरारां ४७ इति रक्तं
 यस्य च चतुर्ध्वलुक्तापत्ति ३८ राजा
 चाकृत्तिं साजाडुर्विजाडिने मत्पलानि
 त्वग्रोधरोहः सविशः सकुष्टः दौष्टेरायु
 न्नीवटकीकृतश्च तस्माभिश्चातायमुखे
 मिधार्यः ४८ लाजाजलामडा मृदालि
 कामिः शृंगाटनीलाजकसेरुक्कामिः स
 तं ययं पीतमनुष्ममेव तस्मां हरेत्तदोदृसि

तासमेतं ४४ इति तस्माच्चिकित्सा पथ्यादधात्री
 मगधोपरातां चूरांसिलाजं जनकोलमध्यं च देहि
 तं त्वाशुसमादिकंच सत्र्यूषरां वाचकपिशमध्यं
 १५० इति चर्दिचिकित्सा वसंतहृत्नीकुसुमं फलंच
 संगैरिकातिक्तकरो हिरागिचयोगद्वयंदौद्रसमन्वि
 तंच लिङ्गाहरंचाद्भुतमायरां च १५१ इति लिङ्गाचिकि
 त्सा विष्णोयधेनरुचकेन सदाडिमेन स्यादमृतवेत
 सयुतं कृतहिं गुरुभागं तज्ज्यं तु पंचकमिदं हृदयामय
 द्धमेडाभिधानमुनिनागदिनं रुक्मिणां परं व्याधा
 दमोदयुतजीरकयुग्मं सिंधुचूरांसिरामठविभागमि
 ति प्रयुक्तं हिं वयुक्कं हरति हृन्जठरांतरालमूलानि गु
 ल्मगुदजग्नहरागिचिकित्सा ५३ सविश्वसोवर्चलहिं
 गुचूरां मुदसाभिरद्भिः परिपीतमेतत् हृत्पृष्ठकोष्ठंतर

फो

चि.क. वंदराणां नः शूलं जयन्त्या मम रुक्कपोत्थ ५४ चूरां
३३ भवेत्तदिनिपुष्करं वराहं पथ्या मूवेत्तसविडं रुचकं
सहिगुं सिंधुं द्वैवेन सहिगं यववोरिपीनमूलायतं
त्रकविकारहुरं प्रदिष्टं ५५ रुग्यागमूकविडदाडि
मतिं तिडीकसिंधुत्प्यहिगुं हानुं हानुं तिनयुस्यत्तरेः
संग्रथिकैः सद्यविकारुचकाजमोदेव्यो यामूवेत्तस
युनैरिनिक्करिष्टैः ५६ तदीजधरकरसेनचन्द्रगुरो
नदधाचदाधिकमिति प्रविदंति धेष्टाः हृष्टष्टिको
ष्टकटिवंदराकादिमूलमश्रांसिगुल्ममपहं निष्टु
तं विशेषात् ५७ दारधयत्रिकटुकत्रिफला हरिद्रा
रुग्यारुमसलवरात्रयलं वरुणि संग्रथिकानि त्रुडि
चित्रकचव्यकुष्टमौदीकिपुष्करविडंगाविषायुतानि
५८ यावत्तमूतिगमपिप्यर्ली संयुतानि नावत्प्रमा

कृत्वा

शाकसागुग्गुलयोजितावि चूनेनगुटिकामञ्जैः
प्रयोज्यापीतासडुग्धजलकांजिकमङ्गुष्वैः ५८
पांडुमयंक्षयमपस्मृतिमूर्ध्निवातमुन्मादवानपव
नंश्चपृथुप्रमेहं हृत्पार्थपृष्टिगुदवंक्षराकादिकक्षा
मूलानिनाशयतिकुष्ठविलासरोगान् ६० इति
लघुचिकित्सा गोमूत्रराटफालरानद्वंतिनीमिः कंकु
ष्टसंधवंविडैश्चगुडप्रगाढैः आगारद्वयसहितैरिति
न्यस्ता वन्निशोषायगुदेग्राथितचक्रजयनामयच्ची ६१
इत्युदाचर्तचिकित्सा त्रुटिहंराक्रावागवृषयुष्टि
कात्रिकटकोरुखकोपलमेदकैः सृजतसिंदलमशम
जतूत्कटंजयतिश्माशमरिमूत्रविनिग्रहं ६२ इति
मूत्ररुद्धचिकित्सा शोधात्तरस्यज्वररक्तपित्तका
सारुचिश्चासमान्वित्तस्यविडुमेदतस्यापिहस्तस्य

स्वर

चि.क.
३४

क्रियानकार्याकुशलेभिर्बिम्बिभिः ६३ विनाविन
स्यान्मवतश्च जंतोरमंदवद्वेराचिरामयस्य वली
पयस्त्रस्य सप्तश्चिकित्साचिकित्सकैः कस्यचदेव
दृष्टा ६४ विपंचमूलीजलसिद्धमण्यंवासाचुतंवाष्प
पयस्यपलंवाहितं पयस्यगृह्णन् चवायः प्रयुज्य
तेनावल्लभिधानं ६५ मृगीजामलकीकरागोत्पल
वलापय्याद्युर्गामित्तौजीवंतीमिसिचंदनागुका
सदीद्राक्षाविदार्यबुद्धैः कर्मान्मदशान्दल्यौकरवृषैः
सांद्रिष्टयकपालिकैर्द्वोरोनशक्तानिपंचविषये
घात्रीफलानामतः ६६ उहुत्यामलेकानिनेलचुत
योः षड्भिश्च षड्भिः पलेर्भृष्टाचारित्तलागनिधाय
विधिकन्मत्स्यांडिकायाः पचेत् शीतेयरामधुनः
पलानि कुडवंवांश्याच्चतुजानिकात् मुष्टिर्मागधि

कायलहयमयंप्राशः स्मृतः व्यावनः ६७ नशोयः साफ
 ल्यं व्रजति व ७ विदीयमारोपि जंतोर्न मृच्छर्नोच्छर्दिस्त्तु
 पिचनचम्पासकासादयश्च नचास्तदमीर्निघ्नं कविदपिन
 चव्यापदः संभवंति प्रयोगो देतस्मान्मनसिनधियोविश्र
 तिधातिमंतः ६८ प्रभवति ७ नः प्रज्ञातेजो जराजडतां
 व्रजेत् विदधति यदनेवाकस्माद्वलीनलितान्निव भवति
 नभयंरुग्भयः कायेनचास्पदमासुयुः चवनरुचिरप्राश
 प्राशाद ७ व्ययसात्यपि ६८ द्राक्षाजमांसस्तुग्धवि
 कारिकेक्षुधात्रिद्वीरससमाविधिद्विपच्या ३५ यंचु
 तात्समधुकाष्टकयगभिगीवीरध्वरीवदरनागवलादस्ता
 भिः ७० द्राक्षाटरुषककसेरुकतालिकेरष्टंगार
 कोत्पलपृथालुमधुलिकाभिः शृंगीमृगा लकापिकछ
 करगासदीभिः स्यामांविताभिः शितिसारिवयायुताभिः

वि. क
३५

तुला

७१ शीतेचतत्रचसितार्द्धसमेतप्रस्थं पृथक्चमधुतो
मगधोद्भवायाः दत्ताद्रिपालिकमथोधरातागपुष्प
मैलांवरादलचूर्णयुतं प्रयोज्यं ७२ शस्तः शोषवताम
पस्मृतिवतामन्मादिनामोहिना हिक्कायाकमलिना
मरोचकतांसश्चासिनांकामिना उन्निस्तृक्प्रदप्रदुष्टम
तसौ हृद्दोगिराणामुद्विग्नदीराणामुद्वसादिचिद्विरगृ
तप्राशः प्रकाशीकृतः ७३ त्रीन्वारान् प्रथमांशिला
जलजलेभाव्यं भवेत्त्रैफले निष्कृष्टं गन्धमूले जैथतदनु
चक्षिन्मोद्भवायारसेवाधालकायनेपलेमालितेयष्टी
कषायेऽतः गोमूत्रेचपयस्यप्यापिचर्गवांमेवांकषा
येततः ७४ द्राक्षाभीरुविदारिकाक्षयपृथक्परांस्थि
रापौष्करापाटकोदाजपर्यदारव्यकटुकारास्तान्
दालंबुधैः दंतीचित्रकचव्यवारणकरावीराष्टवेगो

मू-

हो

स्ते

यधैरद्वेरोत्तरास्थितेपलामितैरेभिः स्तैर्भावयेत्
७५ धात्रीमेव विद्याणिकात्रिकटुकैरेभिः एथक्
पंचमिर्द्रव्यैश्चादिपलान्मिनेरेपिपलेचूणादिदारीम
वात् नालीशात्कुडवंचनः पलमिहप्रादीप्यंसर्पि ते
यनैलस्यादिपलं पलाष्टकमप्यद्वेराणां द्विषगुयोज
येत् ७६ कुल्यपलेः षोडशभिः मित्रायास्तुकेदी
रिकापन्नककेसरेश्च विल्वांश्चार्कैस्त्वक्कुट्टिसंप्रयु
क्तैरित्यक्षमात्राण्यटिकाः प्रकल्प्याः ७७ त्रिभुक्तैर्न मे
मांप्रयुज्यविधिवत्तानः पुनश्चैवमानपात्तान्तेजद
लां वृजांगलरसशीनं स्तनं वाजलं मृदीकामदिरा
मगुर्वशानभक्पीत्वापयोवागवांप्राप्नोत्यंगमनंग
वत्सुभगनांसंपन्नमानंदकृत ७८ शोषग्रंथ्यव
मंथ्यवेपथुवमीयांश्चामयस्त्रीपदस्त्रीहार्शः प्रदर

वि.क. प्रमेहपिडिका मेहाशमरी शर्कराः हृद्दोगार्बुदवृद्धि

३६ विद्रुधियक्कुद्योन्यामयां आरिविलानूरुस्तंभभगंद
रज्वररुजस्तूनीप्रतूनीवृथः ७८ त्रितास्टकप्रव
लंप्रवृद्धमृदरं कुसुं किलासं हृमीनृकासप्रसासमृ
दाक्षनक्षयमस्तकपितं सपादन्त्यं उत्प्रादं सप्रमप्य
यस्मत्तिमतिस्तेयोह्यं हृशतं तनोरातस्यं हृसं तमकं
चशमयेनस्त्रस्य हृधृशान्यपि २८० कटितिजरयां मे
नेः सर्वैरका लजरा हृते हृतिमृदि हृदृशं कोरैरेभिः शि
रश्च शिरोरुहैः वलिवदवलिव्यस्तानं कवयुप्रसमृद्ध
रेत् प्रभवति शातस्त्रीरां रंतुजनोजनवहामः २८१
स्तिमितमतिरप्यज्ञानांधः सदस्यपटु प्रमारांसकृ पमान्
दपियथाज्ञानोयेनः शुचिस्मृतिप्रमानभवेत् ब्र
जनिचयप्यायुक्तो योगी शिवस्य समीपतां शिवसु

टिंदायाकंस्तामेनांभजेतनमानवः २८२ फलत्रय
 कायाविशुद्धमादौ सुद्वंगुड्यादशमूलशुद्धम् स्थि
 सादिकाकोलियुगादिसिर्षेद्रंशिलांस्थान्नदीयिषु जितु
 शास्त २८३ इतिशोषविकित्सा फंजीफरिज्जक
 फलत्रिकुमारवुपराकायः रुमिज्जमगधाशिखि
 शिगुदकः पीतः रुमीनयुद्धे रुमिज्जक जप्त्वा
 तोजियेदप्यवसागावृत्तिमिज्जकयायः २८४ इति
 रुमिचिकित्सा पाण्डुरोनां वृषणा प्रवृद्धे सगोम्या
 स्कंहितमेत उपायः २८५ रुमिज्जकयायः २८६ इति
 हितोमासुतशोणिनेषु २८५ मूलचंदनानापस
 मन्वितंवासर्वोदके शस्यप्येचिशास्तंवादिद्रव्यस्ये
 पवनेप्रयोज्यमेरुशुद्धमिहो विरेचनांयेनरे २८६ मूल
 त्रेणावर्षाभिसुरेद्रदसपप्यामृतानां कथनेनवा

चि. क. विपीतो जयेद्गुग्गुलु एकशोफं सपांडुदरमेदुरत्वं २८७

३७ मूत्रेण वा शोफिष्ठा रुग्णः स्याद्वा यत्रिंश्वरकथने।
न कुष्ठे मेदस्विनोश्च शोफाहृतः कथा योनेः शोफं जेवाशि
विमंथ जेवा २८८ फलत्रयकाष्ठानि गुणान्ते
शुनाडौ पुमगंष्टे २८९ शोलाभयमहः स
गंडमालागलः २९० चित्रिका चान्तामयोर्विषदशागु
उचीरादमानकं टोरुवुकस्थिराभिः चित्रोद्भवाक्का
थयुतः समीरेसशोषिते गुग्गुलुदेक एव २९०

गुडाभया मूत्रहरीतकीवाहितं तथा रुयकरवर्धमानं
अशस्त्रमेहं शुहिता हरिद्राधात्रीरसेकाद्विषु
त्रयुक्ता २९१ अयस्कृतिवांरवदिरस्यसारस्त्वाद्दोषि
शांश्चित्रविकारिशांश्च अद्वयं गुग्गुलुं च २९२ गुल्मेषु मूलेषु च
भीति कत्वदुःमलसूकषायः २९३ गुल्मेषु मूलेषु च

हिंयु योगः सविश्वसौवर्चलपुष्कराक्षः गरानुरेहेम
 हिनं वदंति रास्त्रामरुद्रव्याधिहराप्रदिष्टा २८३ उ
 न्मादितामुन्मादमानसाभामयस्मृतौ मृतहतात्म
 नां हि ब्राह्मीयसस्यात्सवचः सकष्टः सशंखपुष्पः
 ससुवर्गाचूराः २८४ वानास्तजिष्ठीपदिनां वमी
 युहलीमकेपांदात्तकामलाभं मेदविनां च्यापिहिता
 गुर्दीफलप्यवका लनकाय रक्तयायः २८५ विसा
 रेकोटजैल्लि ~~युवरागप्रवृद्धे~~ युवरागप्रवृद्धे सगोमया
 करिश्वापिलोक ~~नृपाय~~ नृपाय २८६ तदहं उकारहृत्कमुदिशां जचंदनाद्वसप्य
 लिखे प्रमानं रोहीतेके गापियकधिकारं वादिद्रुधीनां
 वरुणाः प्रशस्तः गोमृचसिकंजवरानुरेखुध्वेषोपसृष्टे
 वाशीरीयकस्तकः कौशातकीमूयकसंभवविधि

२८७ १६६

टाक रट्ट

न शिखरस्तुतः सृजंति ३.२ यद्वसप्रतिर्लेचनजा
 विकारस्तेषामभिष्यंदसमुद्भवानां श्लेष्माश्रियित्वा
 दिनिलंचनं प्राक् प्रशस्यते मुकुटसोदनं च ३.३ आ
 श्रुतनेत्रत्रिफला हरिद्रा सचंदनादारुनीशाप्रशस्ता
 आलेपने गौरिकचंदनं च सता दीशैलाभयमेतदिष्टं ३.४
 अतैः परंचत्रिफलाकाशायः पट्टे पट्टे लादि
 फलान्द्रकादिष्टुतं हितं कायविशोधनं च सस्ते संशो
 धनमंजनादिष्टुतं गौरिसपट्टे लादिष्टुतं च
 त्रायां नीकायपट्टे नैकायसहजे काशान्द्रका
 तस्यार्द्रनतुल्यैः सृजैः कुस्माकोटंजचंदनादमधु
 कैर्भूर्निंबयुक्तैः सृजं प्रोत्र चारामुखादिरुक् प्र
 शमनं सर्पिः पट्टे लादिकं ३.६ यथा दामलकी
 जले ययसि वद्यगोसवासावसे मृंगास्यापि रसे विपाचि

वि.क. नमिनिप्रोक्तौश्च कल्कोयधैः काकोलीत्रिफ
 ३८ लामृतोत्पलकरागाद्वासासितायष्टिकाव्याघ्री।
 मिः सहनेत्ररुक्प्रशमनं सार्व्यर्महान्त्रिफलं ३७
 इदं हि नक्तांध्यदिनांध्यकांचमर्माग्निशुक्रंति
 मिरंचहृत्पात्र कस्यजनमिहान्त्रिधैः सार्व्यमनः
 परं नास्ति हृत्पात्रमयं ३८ काप्येन कल्कोविधि
 नाप्यफलत्वं कस्य यच्च चतुतंजयति नेत्ररुक्ताः सम
 स्ताः कुष्टप्रमेहमुखकराकिपालनीसरीगान्म
 गंदरगतिवरांगडमालाः स्निग्धं पटोलादिहृत्पात्रे ३८
 न पूर्वफलत्वं काद्येन घृतेन वापि नेत्राहंशुक्रं
 विमुक्त रक्तमुपाचरेदं जननार्थं रागाद्यैः ३९ तै
 ह लेनगव्यं विषात्प्यमादिकेरासंयुक्तयात्रिफ
 लयानि मिरा मयेषु वातादिजेषु भिद्यजः समु

चं

दाहुरंनिसंदोषतस्तिमिरमेयजमेतदाद्याः ३११ मरि
 वमागाधिकांलमनःशिलाजलधियेनसकुमशंख
 कैः इतिसनागरंदनपद्मकैः पिचुमिनैः सरसांज
 नष्पुक्तिमिः ३१२ तिमिरवर्त्मरुगसुसमान्वित्वंय
 दाधिकंडुरुजाकुलतारकं मधुसमुन्वितायातिरुजं
 भवेन्नयनयादिसदृशनिनयानितं ३१३ इतिसदृश
 नवटी भृंगोद्भवस्वरसभावितमाजडुग्धमूत्रैर्गवा
 ययसिचत्रिफलाकषायै द्वा द्वासेनपरिमुद्धमिति
 क्रमेणसौवीरकांजनमिदंनैः नैः नैः नैः नैः ३१४
 कुङ्कैरिकसंप्रयुक्तंकिंजल्कमज्जादिपिचोत्पलाञ्च
 हरेण्युकासैधवसंप्रयुक्तंश्रोतोऽजमुक्तामृषकल्प
 येच्च ३१५ पिष्टाजमूत्रैराकुलचवर्तिर्नित्तांघ्राविधं
 संकरीनराणां सप्तादयश्चालंत्रिकटुप्रसिद्धंविषाय

वि.क. हं पिलगदा नृराणां ३१६ समादिकंचापि विभी
 ४. तकस्य बीजं जये शुक्रमप्यापिताप्यं तथार्जुनं श
 कं रयाधि फेनं तं तां ध्यतां गोशकृताचक्रुः ३१७
 सिंधुसमुद्रवचंदनपय्याकिंशुककरक्तमिति क्रम
 वृद्धं दौद्रुसमान्दिकमंजनमदेः शुक्रं प्रमस्यदा
 दिवलेषि ३१८ इति तैत्तिरीयचिकित्सा हिं गृव्योयवि
 डंगकटुफलवचारुक्तीक्ष्णागंधायुनैलांदाश्चेत
 पुनर्नवाकटजैः पुष्पोद्भैः सौ सौः श्लिषिभिः कटुतै
 लमेतदतले मंदे समूत्रं सृज्य पीतं नासिकया यथा १
 विधिभवेन्नासा मयिभ्यो हितं ३१९ इति नासारो
 चिकित्सा तैलं कांजिकबीजपूरक रसदौद्रैः स्य
 तं सार्षपं स्यात्तु दौद्राईका शीगुमूलकदलीकंदद
 वैवसिमैः शृंठा नंबुरु हिं गृमिः सृज्य मय स्यात्कारा

मूलापहंसिद्धां विल्वगिरिणासाजययसामूत्रेणावा
 धिर्यजिन् ३२० हिंवावृदारुमिसिमूलकभस्म
 भूर्यरुक्ताक्षसिंधुरुचकोद्भिदाशिशुविश्वैः सा
 स्वर्जिकाविडरसाजनमानुलुंगरभासैः समधुशु
 क्तमिदं सपक्वं ३२१ तैलं सपक्वमिति नष्टवशा
 मय द्वांकरां वशादिवधिरुक्ताक्षं भूमस्त
 कश्च वशाशकुलिका नरालमूलापहंसचचरके
 शाचिन्मिनेत्तं ३२२ अनिकरारोगचिकित्सा
 साद्वैराग्यदरिमेदकलंशान्नानामुक्तं चतुर्थं प्रा
 वेगोदुग्धसज्जतुद्वेचविपचेदोमिश्रकल्कोषधेः
 पतंगागुरुगैरिकैः सावदिरैः कांकोलाजातीफलैर्न्य
 ग्रोधैः सलवंगपुष्पजतभिः कर्पूररोध्यात्विनैः ३२३
 मांजिष्ठा मधुकाटपद्मवत्पुटित्वरधातुकीकैः सैः

चि. क. तैलं कटुफलसंयुतैरिति भवेद्वक्त्रे राधा र्यन्तभिः

४१ शीतादादि युद्धं तजे शुभ्रवर्जयेत्यन्ये शुभ्ररोगेषु च
प्रीतिं यज्जनकात्मजेन तदिदं रोगाय हं प्राणिनां
३२४ रोगेषु वक्त्रे गलतालसमुद्भिन्नेषु कषयः क
डुत्रयफलत्रयकटुफलानां ~~पटु~~ ~~सुग~~ ~~प्य~~ ~~ट~~ ~~क~~
कटुफलविषमदातु ~~ति~~ ~~कि~~ ~~द~~ ~~रु~~ ~~च~~ ~~व~~ ~~ध~~ ~~न्य~~ ~~क्वा~~ ~~भ~~ ~~य~~ ~~ा~~
नां ३२५ इति मुखरोगचिकित्सा द्वीरागोजलस्य
विषचेतसमधुरमांसं वा द्राक्षालवणं सक्तं लसधुक
रासं क्वाप्येतनेन पयसामधुरो यधेऽसिघ्नं शिरोरु
जिहितं शिखि सर्पि ३२६ सिसिमधुक
विडुंगैरंडजीवंतिरास्त्रातगरलवराभुंठीत्वग्भिरे
भिः सडुग्धैः दशाभिरिति समांशो भृंगनिर्यासय
क्वां न्यनदशानमूर्ध्न्याधिविधुंसितैलं ३२७

दुग्धेन मार्कविरसेन च तर्गुरो न नैलं स्युजं त्रिफल
 यामधुकेन वापि नस्य प्रदानविधिना पतिना
 निहन्त्या दमंगतः शिरा शिवास्ति विधारो न ३२८
 इति शास्त्रकर्मत्रविचिन्ता वल्मीकिनां जल
 मरोगे मशकेष्वपच्यामशौ विकारिषु भगं दुरि
 सां व्रणेषु ग्रंथ्य बुंदं मूत्रं यकृतं तिलकालके
 बुद्धाराग्निशस्त्रपत्रनादिलं मूलाद्याः ३२९
 दधुबुविद्विधुसुसुनि करारोगं मूत्रलपिल
 गलगंडकिलासवत्सु च पुनः न हृदयं विस
 र्पिवत्सु वन्मामयेषु च कपालविकारं वत्सु
 ३३० सस्त्रीपदवृणावृष्णपदं शशोफभूकप्रदो
 वरुजिना लुगलामयेषु दृढामयेषु च कियत्सु
 पिशोरिणो नस्य मोक्षः शिरा शिवास्ति विधारो नै

वि. क. व. ३३२ दोषं प्रदेशं चवलं च वीक्ष्य क्वचिज्जलौकामि
 ४२ रस्यगविशुद्धिः स्वल्पेस्तजि स्यात्परिपाचनं च द्रव्ये
 रसीभिर्मिश्रजाविधेयं ३३२ शिगममूलकपलेः
 शरावीजैः शक्तुभिश्चनिलसर्वयुक्तैः साजसी
 मिरीहपाचनपिंडः पुच्छः पुच्छः पुच्छः पुच्छः
 ३३३ शोफं प्रयत्नं प्रयत्नं किदारुचतुष्टयसंशु
 द्विकरैः कवायैः तिलप्रगा विकिन्दा दृढा विविशुद्र
 द्यस्यसतः प्ररोहं ३३४ निवस्यपत्रमेधुना चूते
 नमिश्चीकृतेरस्यततः प्ररोहः सर्पिर्विमिश्रैर्व
 वशक्तुभिर्वाप्ररोहसांवाप्यपंचकल्कैः ३३५
 दुद्रामृताद्दृष्यनिवपटोलपत्रक्वाथेन सत्तुडक
 त्रिफलापुरेयासिघ्रं चूतं वराभगंदरगंडमालाना
 डीयुशस्तमिनिगुग्गुलुनिक्तकारव्यं ३३६ त्वग्मां

सशो गितगते पवने प्रशस्ताष्टंगैरेष्टकश्रुतिर
 धासमोत्विनेषु रास्नागतात्रिकटुकोरुबुकेः
 सविश्वैः सर्वांगिगेक्वाथिनमंबुहितं समीरे ३३७
 पक्वाशयस्यस्यसमीररास्यवलादिनात्वासन
 कर्मशक्तं रास्नादिवस्तिप्रणिधानमंत्रशानावरी
 तैलमिनिप्रयोज्य ३३८ तैलनाथः शंङ्काजलप
 यः पक्वावरीकुंडलीरास्नालकाप्येनतमिसिष्ट
 थकपरगिस्थिरास्नादिविदानीवेत्तमर्धचंदन
 मितैरेलोष्ठां धागु १७ चवरोयुः श्वकेः सन
 लेदेः शैलेयरुपदाताभिः ३३९ रास्नायुक्पंचमू
 लीसमदनफलवलाभांसिपथ्यादाधान्नीक्वाथः
 सोग्राद्वृद्धामिसिफलफलिनीकुक्षिसिंधूत्यक
 ल्वः वास्तिः सदीपमूत्रः सडयजलचुतदोदुतैलेः

चि. क. समस्त गुल्फस्फिग्गुजानुजंघाजघनभुजकटी
 ४३ कोष्टपृष्ठाविलङ्घः ३४०. नेलं वलाक्कथनपक्क
 मभीकरास्त्राश्चिन्नावलाधिपवलातिवलागुहा।
 मिः सत्तारकैरुक्कत्रुटिदलत्वाग्गुगिरदारुमांसीष्ट
 यंगुनगारेश्चसमीरुत्तः ~~किदा रुच~~ चवारकाष्टकु ३४१
 ष्टकाटिलैरेलावदसुत्तः किदारुच ~~धुस्सनागपु~~
 ष्यफालिनीकोनीवर्चचिद्विम्बना ~~ईट संर्जरसां~~
 बुभिः सशैरलेः शैलेयसौवारिकैरित्याग्निं सवरी
 रस्तेनपयसांतेलंस्टतंवाग्नाजित् ३४२ रुग्दा
 रुद्रविडीप्रियंगुनगरत्वक्पत्रकोनीनरेवेमांसी
 संर्जरसांबुचंदनवचोशैलेपेलामज्जकैः मंजिष्टा
 सरलागुरुधिपवलासास्त्राश्चगंधावरीवर्चाभू
 मिसिसिंधुभिः समधुरद्रव्यैश्चकल्कीकृतेः ३४३

एभिः दीरशतावरीरससमंतैलं विपक्वं मृदु स्यात्
 दातुमिदं नृणां मिनिवरीनैलं भिषक् षड्जितं
 तद्वदुधसमान्विनानि सररागिशैलेयरास्नामृता
 वाय्रालक्ष्यतेः सृत्तानि च पृथक् नैलां निवा
 तादिषु ३४४ मायातसीयवकुं रटं कां कां कां ८
 गोकां टटुं दुकाजटाकापिक सुनोयैः रूपसिका
 स्थिसरावाजकुलतयकोलका ३४५ तपि शि
 ३४५ नस्यरसेन वापि ३४५ निवस्य पत्रमशत्रुपुष्य
 याचसे रंडमूलसपुनं गतिः ३४५ मलिनी ३४५ स्त्रिावला
 मृत्तस्तनान्नकैटविपक्वं मायाव्यमेतदपवाहु
 कहारितैलं ३४६ अर्धंगिशोषमपत्तानकमाद्य
 वातमाक्षेपकंसभुजकंपाशिरः प्रकंपंतश्येनव
 स्तिविधिनापरिवेचनेन हन्यात्कटीजचनजा

वि.क.
४४

नुरुजः समीरान् ३४७ इति मायादिनेलं ए
लावलानलदचंदनदारुसौम्याशौलेयकुशकु
टिलैः सप्राज्ञाहये श्रुतेलंसुगंधमिनीसीध्रम
भीरुजेनकंदद्रवेराचसमेन समीरणाह्वं ३४८
धिनोद्भवापल्लवा लं ~~सुगंधमिनीसीध्रम~~ पवारास्त्राशानं
सहचरादयवात ~~सुगंधमिनीसीध्रम~~ ताकिदारुचव ~~सुगंधमिनीसीध्रम~~ एतमा
प्यान्यतमेकयायेपोदिस्मिन् ~~सुगंधमिनीसीध्रम~~ च्यापिच
नुरुजोस्मिन् ३४८ लामजुसंजुस्सचोरकचं
दनेलांशौलेयवालकवचाफलनीम्राभिः त्व
कपत्रनागकुसुमागुरुदारुसौम्यांजीष्टिका
कुटिलकुशहरेराउकाभिः ३५० वाग्रालक
दिपवलामिसिवाजिगंधागंधर्वहस्तकपिक
धुपुनर्नवाभिः रास्त्रावरीसरलसैधवसारिवा

मिः युक्कपारिणीमधुस्मेयजसंयुक्ताभिः
 ३५१ इत्यर्धविल्वसमभागाविषाचिन्ताभिस्तै
 लाटकंसयवकोलकुलत्थनोयंपक्वंप्रष्टयक्
 सदशमूलजलजनानामेताद्विषगिरुदितपव
 नामयद्मे ३५२ यान्यत्रपंचकाप्येनानिपयो
 मृदूनिनेलानितानिपद्वन्मयनाप्रातानिसे
 व्यानिदुर्वलवपुर्वलवर्द्धययन्ता ३५३ जमायभु
 विभूमिभुजांभवन्ति ३५४ लामिडुसेडुस्त्वचायचग ३
 मिराीनामृद्गात्रात्तकुवन्नाफलदलिसातां त्व
 ग्माद्वचायवपुषिप्रमदाजनानांदष्टोद्गमेषुचशि
 षोर्दशतोद्गमाय ३५४ पंचांगतेलम् सहाचर
 वलात्रयत्कटुवाजिगंधावरीसररायकुकुंडली
 नांदशपलाजलस्यामरोगविषाद्यचराणास्थितेप

धीः

वि. क. यासिभिषजातां जलेदलीं तुरसमस्तुभिर्जतुस्से
४५ नम्रुत्तेनच ३५५ नलदफलिनीरुड. मंजिष्ठा
तुरुष्कसुरदुमैरगरुत गरत्वक्क पत्रैलालवंग
हरेणुभिः सनखसरलोदी च्या भोजास चंदन
चोरकैः सकटिकसैः ~~नन्दैः~~ दशांगमिति स्म
तं ३५६ दशांगते ~~ता~~ किदारुच ~~वृक्ष~~ शमि
रपित्तैलानि विधिवत्संकीर्यित्वा ~~कृत्वा~~ पृथगप्य
दशैतानि विपचेत् मरुद्भूतैश्चापि स्वचिरन्तप
तिस्त्रीदत्तदीरागोरस्कैर्नमिरपि च सेव्यमानं च स
खिभिः ३५७ प्रमारिशरीशानमृदकामरोगोपचे
त्तूपलैश्चातां कृमिपिसहाश्रुगंधायाः वरीसटीशि
खिदशामूलकुंडलीपुनर्नवामिसिमर्दनेः पलां
शकैः नननरवाशीखिरास्वारुक्कप्रियंगुग्रग

धालवराविडगुडूचीपिप्पलीरेरउकाभिः स
 मिसिमधुकमांसीक्षारविष्णोषधीभिः कुटज
 फलयुत्ताभिर्मुष्टिमात्राभिराभिः ३५८ सतमि
 रुस्रणीजलेसडुग्धसत्तयजलंवलकारितैल
 मीनत नृपतिवरविलसिनीजननः ३५९ रुस्र
 कामिषुसोकुमार्यकारि ३५९ इदमतिगटुडुक
 न्नखंजपंगुप्रभृतिषुवाप्ययत्ना ३६० रुस्र
 प्रतिदिनेमन्त्रयत्नः ३६० लामिडुसैडुसिस्वायासं
 कुचद्भिरेण्डडाविष्णुकवनाकलदलिसंकुचंप्र
 साख्यन्यानिष्कशमंगमंगिनः ३६१ मीनः सैदाचारक
 पराशरादिभिः प्रसारिणीस्तज्जनेलमर्चितं ३६२
 प्रसारिणीतैल साव्रोणादितयेवलासहचरच्छि
 त्नाम्रगंधावरीगंधर्वः कपिकक्षुषारसाकराणा

चि. क. युक्पंचमूलीयुत्तैः शत्येभिः सारणीशतेन सहि
 ४६ तैः छागेन दुग्धेन च क्वाप्येस्मिन् दधि मस्तु ।
 कांजिकयुतं तैलं समुत्तमं ३६२ मंजिष्ठा
 सुकवर्गचंदनवचामुष्ठा शताकाकराण्युंठी स्ता
 सैधवपत्रकान्तराः ~~सुगन्ध~~ रांदमैः रास्त्रा
 व्याघ्रनखाशंगत्तैः ताकिदारुचंदनैर्मितैः
 रेतस्सर्वमकुटिकारशमनियित्वा ३६३ पदभि
 ३६३ महाप्रसारिसागितैलं तैलं स्तुतं ससरसादि
 शमूलमांसीक्वाप्येसमुत्तमदधिकं कांजिसमीरसा
 न्नं सक्षारगोक्षुरकराण्यशिरविष्णुंठिरास्त्राकगदा
 रुरेणु कुटिला सुकवर्गगंधं ३६४ लघुप्रसारि
 सागितैलं त्रुटिकुटिललवंगत्वक्प्रियंगुगंधा -
 सरसिादलशता हारुक्कुरय्यादिपुष्पैः स

नखनलदकोंती कुंडलीकाप्य दुग्धैः सतमनि
लगदघ्नतैलमश्विप्रणी ३६५ अश्विनीकुमा
रतैलं तगरागुरुकुंकुमकुंडुरुभिः सलवंग
वरांगकुंगमदेः सरलामरदाकदलद्रविडी
नखकेसररुक्कुलिनीनलदेः सतुरुक्क
हरेराडवलाकप्यनैरेदिनैलमिदंयवनादिहरं
३६६ द्रोणापलाशकनयिाशुनैरुनेशांदार
स्यवाद्भिरहिमेरु ३६७ तैलं तैरुनिकल्युतैपंचेद्र
वनिभस्मजलंरिसमुक्तदधिकौवमरुगांय
दिगृह्ययन्नात् ३६७ तीक्ष्णं पुंखिलिकयाप
टसाटकैर्वाम्रत्रावलोटित ३६८ शुभ्रं शुभ्रमंवरेशा
तप्तस्यशंरवशाकलस्यपलात्यप्याद्यौदिप्रा
त्रभस्मपयासिप्रनिपिचकल्लैः दंतीद्रवंत्यनि

चि. क. विद्याविडम्बालमूलीकंकुसुरामहैवचाचिरविल्व
 ४९ पत्रैः सस्वर्जिकाज्वलनलांगालिकार्कमूलेर्दत्वाद्भ्र
 पालिकमिन्नैरिनि सार्धमोभिः ३६८ संसाध्यतेहामि
 यजासतप्याविषकदारोयशान्तावज्जिनेवननुर्नसा
 द्रुः तेनेनिसाध्यदि ~~विनिर्दिष्टं~~ शङ्खधारुजो
 न्युनगाइववर्णि ~~विनिर्दिष्टं~~ ताकिदयतेवालभगंदरगु
 दामयगंडुमालाग्रं यदुक्ते स्थितसः एतन्निनाभि
 यभिः इतिशल्पन्नत्रः ~~विनिर्दिष्टं~~ विनिर्दिष्टं विनिर्दिष्टं विनिर्दिष्टं
 वचामंजिष्टिकमामटेः श्वेताक्षान्निफलाकरंजक
 ठभीश्यामाशिरीषामेरेः ३७० अथष्टादशभिः सतं
 द्युत्तमिदंगोमूत्रयुक्तं नटरागं मुन्मादक्षमपस्मृति
 द्युमगदास्याद्वस्तमूत्रेरावा ३७० नालीसन्निफ
 लैलवास्तुफलिनीसोम्याष्टप्यक्पाणिनीदन्ती

दाडिमदारुचंदननिशादावीविशालोन्यलेः
 जानीपुष्पहरेराउपद्रवकयनेर्जंतुचमंजिष्टकारु
 कसिंहीडुटिसारवाद्यननेनगिंद्रपुष्पान्वितैः
 ३७१ अष्टाविंशतिभिश्चतुर्गुणाजलेकल्याणा
 मेभिःपचेत्तहंत्येनत्त्रिचतुर्थकंज्वरमरःकं
 पःसंवंध्यामयंसायस्सारगरोदराःसपवनोन्मा
 दाःसजाराणाज्वराःजायतेस्त्वपुनःकृतेनहविषा
 कल्याणाकोत्तासत्ता ३७२ इतिकल्याणाकंचु
 तं कौंतीदास्तेन ३७३ इतिकल्याणाको
 त्तोबधेरित्येनैस्त्रिफलैस्त्रिषुंदिनःक्वाथी
 कृतेरत्रच निःक्वाथेमधुरौबधश्चविषचेत्स
 र्पिःसद्गुग्गुलुपुष्पकस्यान्कल्याणाकमेनदेवाहि
 रुजःकल्याणाकोक्तान्जयेत् ३७३ इतिमहाक

चि. क.

४८

ल्याराकंचुतं काकोलीद्वयजीवकेः सत्रटय
भैर्मैदाश्वंगधासिन्नानिन्कारुकसरदारुहिं
गन्तैरेलावचाचंदनेः जीवन्तीत्रिफलाजमोदर
जनीदावीविदारीवरीमंशिशताकतपद्मकेः सम
धुकेर्लघ्वीकयासंज्ञः ~~हृत्~~ दीरचतुर्ग
रास्टनमिदं सन्निः ताकदयतेवालस्यग्रहपी
डितस्यपुरुषस्याल्यः ~~क्रि~~ स्थितः एतन्मारुत
रोगिरागामपिहितं दुर्ज्ञायमिः स्त्राजनेरूद्धिः
कृतशुद्धिभिः फलचुतंसंसेव्यते सर्वदा ३७५
शनिफलचुतं भार्गवफलत्रिकद्विपवला
शाम्याकशक्रदुमेस्त्वज्जूर्वादिशामूलमोरटज
टासप्तष्टदत्वकृतलानिः काय्याः सलिलार्म
गोनुशुचिनाक्वाथेयपादास्थितेगोमूत्रेसगो

॥

शकृद्रसदधिदीरेणसर्पिःपचेत् ३९६ सव्यो
 धैःसवचाविडंगहृतभुक्भृनिवातीतात्तवृत्
 पाठापुष्करसारवाद्यनिशायुकुपारिणीवा
 सकेःपृतीकष्टदनीलीनीफलयुनेःस्यात्पंच
 गव्यंष्टयुष्मासायस्मृतिरुक्प्रमेहपिटिका
 जीराज्वरोन्मादजित् ३९७ इतिपंचगव्य
 चूतं समेयपृषीस्वरसंमरुग्वचंसशंखपु
 ष्पीकमिदंमारुतं नदेतदुन्मादवताममे
 धसामपस्मृगर्भितैःसर्पोत्काचूतं ३९८ इ
 तिव्राह्मींघृतं पाठावचनमातेस्तमा आधिका
 मयाभिःसीधूत्स्वविश्वमेयुष्यापुस्तमान्विता
 मीः सारस्वतंचूतमजापयसाविपक्वंपथ्यत
 वेदवचसांजडगङ्गदानां ३९९ इतिसारस्वत

वि.क.
४८

चुनं रुक्मशक्तिकीगुगुस्तुचोरकोग्रप्रियंगुः
देवदुमकुंजुरुणि मुराद्यं धूपवरोदशंगः
सोभाग्यकारीभटगुनोपपिअः ३८० इतिद
शांगोद्यः लेलेयगमस्तचरात्तरादिरेः प्रचंडा
द्रव्यापहन्सुयनवानां ३ सकुंष्टः सध्याम
कोरितिसुसंरामूत्रेशूयेः सोभाग्यच्छाद्विजय
काद्विजयीविवर्दि ३८१ इतिविवादविजयी
धूपः देवास्तरोरापिशाचापिहृगृहेयुगंध
वयदापिशिताशिश्वचग्रहेयुजीराज्वरेयुवि
हितः सविष्वात्तरेयुधूपोयमाजियाथिषु ३८२ विज
र्थिवेषु अष्टांगपुखवलधूपवरशिवेन जीर
राज्वरादिगदिनामदितोहितोय ३८२ इति
भूतविद्या रोध्रवारराकरोसवालकेवालकेहि

हितमेसमादिके धातुकीकुसुमविल्वसंयुक्तेका
 प्लेहविधिनानिसारिणी ३८३ जालीप्रवालकु
 सुमानिममादिकाशियोज्यानिवालकजनस्य
 मुखप्रपाकेपाकेगुदस्यचरसंजनमंबुपिष्टमि
 द्यंभिष्टमिदंनाराणां ३८४ सान्निवियासकुलीर
 विद्यारणीमागधिकामधुनाचसमेता छर्दिहरी
 कथितात्वथहृस्माकासहरीज्वरजिह्वशिशुनां
 ३८५ इतिकोमारजत्रं गोमूत्रपीनारजनीशिरी
 षत्वगादिभिर्वाक्कथितैः सपीता सजंगमस्यावर
 माशुहृन्त्यादियंविषोपदत्तमातसाम् ३८६ क
 पित्पकास्मर्यशिशिषधात्रीपुष्पाणिपिष्टासति
 लैरनुष्टैः पीतानिसर्पस्यविषंनिहन्पुडुष्टंमह
 न्मंडलिनाचकष्ट ३८७ त्वकूसप्लपरात्किटजा

वि. क. त्सनिवाहामयोसीरनमानिनाप्यः रोध्वाविदध्या
 ५० न्नवमंतवांगंप्राचेनसंचूरामिदंप्रसिद्धं ३८८
 लौहेप्यहेमेत्वप्यराजतेवापात्रेस्थितसन्नानि
 भूपतीनां दौद्रालोष्टं सचराचराशिविषा
 राहून्याद्भुविमानवानां ३८९ प्राचेनसंचू
 र्णां कपोताविरामूत्रेशिरोरुहाणिसगोविषारां
 ष्णिविषिष्टकाम् यवस्यधान्यस्यनुष्याश्च
 वीजंकर्पासजंचाण्डुषितंचमाल्यं ३९० इत्यो
 षधीभिः परिकल्पितोयं धूपोगदः स्याद्भुज
 गैरमुक्ते गृहेविधेयः कुशलैरनेतनप्रयति
 सर्पाश्चनप्यारवगाश्च ३९१ सर्पापिहो धूपः
 श्लेष्मांतकत्वक्कंगुडूचीनटपट्टमत्वगरव
 हन्तीद्यंचपयोगदः सर्पाविषापहः स्यादा

स्तीकनाम्नामुनिताप्रणीता ३८२ आस्ती
 कागदः कुण्डं वचामदनकोशवतीफलंच १
 संयोजितं भवति चरामिदं नरस्य गोमूत्रपी
 तमखिलारुविषेति हन्यात्कोशातकीक
 चनमापि वन्ता यवापि ३८३ मूषकविषाप
 होयोगः तैलार्कडुग्धपल्लैः सगुडैरमीभिः
 योगोऽश्वकैरिति चतुर्भिर्लर्कद्रुष्टे स्यात्सार
 मेयविषहा शरपुंषयोगो धनू रवीजयुतपि
 रुकापिप्यलीवा ३८४ इत्यगदतंत्रं सतत
 मरुत्करपिप्यलीवद्विर्वपुषि निरामचत्तां वि
 दधाति कनकाशिलाजितगुग्गुलुधात्रीफ
 ललघुनत्रिफलाविधयश्च ३८५ चतुमधुड
 ग्धपयोदधि मंडेरुखंसिद्धतः करिकारीपला

१ चि.क. शः स्यागयति हि स्थिरनां स्थविशाराणां मपि विद
 ५१ धानिव ९ वलवत्वा ३८६ एवं डनेलमथ निंवफ
 लास्थिनेलमेतद्रसायनमनामयकायकारि २
 ज्योतिष्मती फलपलाशसमुद्भवंचनेलं वलिप
 लितहारिभिक्कप्रदिष्टं ३८७ धात्री फला २
 निपयसासागावारिरागवास्विन्नानियः शिशि
 रकालसमुद्भवानि निष्कैवलान्यप्यहविर्म
 धुना लुप्तानि रवादेहनामयव ९ः सप्रमानश
 तायु ३८८ अमलयासितयामलकैर्यत्रि
 फलया चतनाप्यविमिश्रया कनकलोहरजः
 सततं वचा कृतमरं हि रसायनमुत्तमं ३८९
 इति रसायनतंत्रं शतावरीनागवलाविदारि
 कात्रिकंतकैरामलकी फलान्वितै विह्वर्णितैः

पंचभिरेकशः पृथक्प्रकल्पितैर्मादिकसर्पिणा
 हृतेः ४०० इतिप्रयोगाः यडिमेभिषग्वरेरु
 दीरिनाः शर्करावासमायुताः नटरामतेक
 प्रमदोपसर्पिरां प्रधानधानोरनिरेककारिणाः
 ४०१ सच्छतमधुबलात्रयस्य चूर्णासमधुसिता
 छतंचटोद्भववासमधुकमथमुज्जमाथपरार्थ
 रम्यतलतामलकात्रिकटकोत्थं ४०२ पिवन्ति
 यः पयसाकृतशोधनस्त्रिकटुकंमधुकं बहु
 त्रिकां अनिवलामिहनागवलां वलांमिहहि
 नागवलः सपुमान्भवेत् ४०३ इतिवाजीक
 रानंत्र एवाचिकित्साकालिकासदर्थगंधा
 मिषकषटपदवृद्धसेवा निरूपितमृतशते
 आमुभिर्योगैः स्वर्गजैरिक्तीसटेन ४०४ ज्ञात्वा

चिम्बक. विशालंबहुसमुत्तादिशास्त्रोदधिंयोगविशेष
५२ रत्नेः आस्तांचिरंसकुशासंचितेयंकंठेस्थिता
नीवमहीपत्नीतां ४.५ तालकंठत्यकंताम्रं
सोगंधोमनःशिला मेत्रांजनेनैलद्युष्टंशस्तं
नद्विषमज्वरे ४.६ इतितीसटाचार्यविरचिता
चिकित्साकलिकासमाप्ता शुभंभवत्तः
संवत् १८८६. चैत्र प्र. १६ संस्वर्गम् ॥३॥

१६-१२-९०

शिविकित्साकालिका

अक्षर १६ पं. १३ नं २१०६